چی تازە لە نەوان (یەکێتی) و (پارتی) هەیە؟ ئاسۆی بزوتنەوەیەکی ڕادیکاڵی تر.. جەمال کۆشش

هەرێمەک هەیە و کۆمەڵێ حزبی کوردایەتی – ئیسلامی، و ئیسلامی – کوردایەتی، و لیبراڵ – ئیسلامی – کوردایەتی هەیە و پێکەوە حکومەتیان دامەزراندووە.
ماوەی (٣١) ساڵە دانیشتوانەکەی، لەنێو شەڕ و تیرۆر و قەرخکاری نێو ئەم ڕژێمە بەبارمتە گیراون. ئەم حزبانە باڵیان لێدەبێتەوە و یەکدەگرنەوە و نوێ دروستدەکەن و هەڵبژاردن دەکەن و هیچ دەریچەیەکی باشتربوون ناکەنەوە و لە بازنەیەکی نائومێدی ئەبەدیدا خەڵکیان بەگیر هێناوە.
تێهەڵچون و شەڕ لەسەر بودجە، لەسەر سەرۆک کۆمار و جێگرەکانیان، سەرۆکایەتییەکان، سەرۆکی پەرلەمان و لیژنەکانیان، بەڕێوەبەرایەتییەکان، قائمقام و شارەوانییەکان،.. شەڕەقۆچە لە ڕمبازێنی مەیدانەکەدا، خودی پرۆسەکە بەم شێوەیە بەڕێوە دەبرێت.
لە هەندێ جێگا پێویستی بە بایکۆتە، لە هەندێ شوێن تیرۆر، لە هەندێ کات، نێوەندگیری و دانیشتن و زنجیرە کۆبونەوە، لە دوورمەوداشدا بلۆکبەندی دەوڵەتان و لە هەندێ دەوران داگیرکردنی ناڕەزایەتی خەڵک بۆ بەرژەوەندی خۆت و بەکارهێنانی بۆ ئامانجی حزبی و پێگەت لە پەیکەرەی دەسەڵات.
بونیادی ئابوری ئەم ڕژێمە بەجۆرێک تێکەڵە بە دەسەڵاتی سیاسی و میکانیزمە نێوخۆییەکانی بووە، ئاڵوگۆڕێ لە پێکهاتەی سەرخانی سیاسیدا، یەکسەر و ناچاری سەر بە شێوەش بەسەر ئەم بونیادەدا دەکێشێت.
(یەکێتی) لەنێو خۆی چ باڵ و کوتلەیەکی هەیە، ئیسلامی توندڕەو و میانڕەوی هەیە، دوو باڵەکەی نێو (پارتی) چەند ئاڵوگۆڕێ لەنێو پۆستە حزبی و حکومییەکان دەکەن، ئەمانە کاریگەرییان لەنێو جوگرافیای هێزی خۆیاندایە. ئەوان شەڕ و ئاشتی بۆ خۆیان دەکەن. ژیان و ماف و شکۆ و گوزەرانی خەڵکی کوردستان لە دەرەوەی ئەم زۆنانەوەن، یانەکو، هەروا بمێنن باشترە، لە سەردەمی حکومەتی هاوبەشی (مەسرور و قوباد)دا پاشەکەوت فڕێزکرا.

ی□کبوونی ما□ی کوردی، ی□کبوونی ما□□ بازرگان□ سیاسیی□کان و س□رمای□دار□ ناک□ک□کان□. □اپرسیی□کانی ن□و خ□□ک، ن□فر□ت و تو□□یی ه□موو چین و تو□ژ□کان ل□ د□س□□اتی خ□ما□ی کورد نیشان د□دات. س□دا (٥١) خ□□ک گ□□ان□و□یان ب□ ب□غدا و ه□□و□شان□و□ی ق□وار□ی ه□ر□میان پ□باشتر□. (سایتی در□و-□اپ□رتی شیکاری).
ئایا ل□م ب□چوون و □□د کردن□و□ی □وونتر ه□ی□ ک□ خ□□ک ب□ د□س□□اتدارانی بگ□ی□ن□ت؟ ئ□م □اپرسی□ و□ک ه□ند□ک ل□ د□زگاکان ب□ ش□کهن□ر ب□اویان کرد□و□ و ئاماژ□ن ب□ ئ□زم□ی□کی ک□م□□ای□تی قوو□.
ل□ ب□رامب□ر ب□رزبون□و□ی نرخی د□لار و ه□□ئاوسان و گرانی، (حکوم□تی ه□ر□م)، ب□ □یکلام و خ□بادانیش، ی□ک قس□ی ل□ زار ن□هات□ د□ر، و□ک ئ□و□ ک□ هیچ پ□یو□ندیی□کی ب□ ژیانی خ□□کی کوردستان□و□ ن□ب□ت، ب□□ام ل□ب□رامب□ر ب□ینی (٢٠٠) ملیار□ک□، ه□موو هاتن□ خ□ت و ه□□□ش□ی ب□ ناو□□□ک و هیستریکی میدیایان ب□□□خست.
شت□کی تاز□ ئ□گ□ر ه□ب□ت ل□و ن□و□دا، خ□ریک□ (ز□نی س□وز) خ□ی هاوتا ب□ (ز□نی ز□رد) ل□ گرتن و □اونان و س□رکوت و زیندانیدا د□کات. گردبون□و□ و خ□پیشاندان□کان ق□هراوی س□رکوت د□کات.
ه□رچ□ند ئ□و□ ز□ر تاز□ نیی□ و ماو□ی چ□ند سا□□ک□ ئ□م پر□س□ی□ د□ستیپ□کردوو□، ب□□ام ل□و□ت□ی (ی□ک□تی) ی□کد□ستتر بوو□، ئ□م د□زگای□ش س□رکوتگ□رتر بوو□. تاز□ تر ل□وان□ نزیکبون□و□ی ت□واوی حزب□کان و بزووتن□و□کان ل□ پ□کداچوون و ت□ه□□ک□شی ن□ت□و□گ□ری و ئیسلامگ□ری و هاوستراتیژیی ئابووری و سیاسیان.
خ□□کی (پ□نجو□ن) س□رک□وتنیان ب□د□سته□نا، د□رب□ندیخان ل□ مانگرتنی گشتیدان. س□ر□تای بزووتن□و□ی□کی تری ج□ماو□ری ب□ پ□داویستیی□ بنچینیی□کان ب□د□ر ل□ ئ□جیندای حزب□کانی ن□ومان ه□نان، ب□□□و□ی□. ئ□م نا□□زای□تییان□ د□ریچ□ی□ک ب□ □زگاری و ئاس□ی ئا□وگ□ریان ه□□گرتوو□.

س□ر□تای ٢/٢٠٢٣

هەڵخەڵەتاندن لە دیموکراسیدا، بۆ نموونە: ئێدوارد بێرنەیس. جۆودێت سەفی

ئێدوارد بێرنەیس شارەزایەکی بواری ڕێکلامی ئەمریکی بووە کە لەساڵی١٩٩٥ لە تەمەنی ١٠٣ ساڵیدا کۆچی دووای کردووە .ئەم پیاوە بە باوکی دامەزرێنەری پڕوپاگەندەی سیاسی و پیشەسازی مۆدێرن دەژمێردرێت . یەکەم تەکنیک و شێوازی(هەڵخەڵەتاندن و کارلەکردن لەبیروبۆچوونی خەڵکی) بنیاد ناو پەرەی پێدا .ئەوتەکنیکانەی لە پەرتووکەکەدا بەناوی(پڕوپاگەندە) بڵاو کردەوە کە تێیدا باسی ڕێگاکانی چۆنیەتی خەڵەتاندن وکار لە کردن لەبیروبۆچوونی خەڵك دەکات لەناو سیستەمی دیموکراسی دا.

بێرنەیس بە یەکێک لە پیاوانی ماشینی ئابوری دادەنرێت کە ڕێگە نیشاندەرە بۆ چۆنیەتی دەست بەسەرداگرتنی ئایدیۆلۆژیاو خەڵەتاندن و کارلێکردنی بیروبۆچوون لە دیموکراسی دا. بێرنەیس وەکوماکیاڤیلی سەدەی بیستەم لەقەڵەم دەدرێ . بەهەمان شێوە کە ماکیاڤیلی ڕاوێژی پادشاومەلیکەکانی دەکرد کە چۆن میللەت هەڵبخەڵەتێنن و کاریان تێبکەن ، بەهەمان شێوە بێرنەیس ڕاوێژی پیاوە سیاسیەکان و گەورە خاوەنەکانی پیشە سازی دەکردو تێیانی دەگەیاند کە چۆن و چی بکەن بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی سەرمایەکانیان لەڕووی ئابوری و لەڕووی سەمبولیەوە (بڕواپێکردن ، ڕووخۆشی، متمانە، هتد)، کە ڕێگە خۆشکەروگەرانتی فرۆشتنن و هەروەها گەرەنتین بۆ بەدەست هێنانی دەنگی خەڵک لەکاتی هەڵبژاردندا. بێرنەیس هەروەکوو ماکیاڤیلی، خۆی ناشارێتەوەو بەرپرسیارێتی کارەکانی دەگرێتە ئەستۆ . بەرپرسیارێتی ئەوهەڵوەست و بۆچوونەی هەڵدەگرێ کە دیموکراسی بەرلەهەموو شتێک بریتیە لەسیستەمێک کە تێیدا کەمینە (أقلية) کە بریتیین لەچەند کەسانێکی خوێندەوارو تێگەیشتوو دەبێ خەڵکی هەڵبخەڵەتێنن و کاریگەریان هەبێت لە بیروبۆچوونی خەڵکی، لەژێر دروشمی (لە پێناوی بەرژەوەندی کۆمەڵگا) بەئاگایانە و هۆشیارانە.
بێرنەیس دەڵێ: هەڵخەڵەتاندن وکارلێکردنی بەئاگاو هۆشیارانە لەبیرو بۆچوونی ئاگاو نائاگای خەڵکی بریتییە لەخاڵی سەرەکی وهەرەگرنگی کۆمەڵگای دیموکراسی. ئەوکەسانەی کە ئەو میکانیزمی خەڵەتاندن و کارلێکردنە نەبینراوانە ئەنجام دەدەن بریتین لە حکومەتێکی نەبینراو کە دەسەڵاتی ڕاستەقینەیان بەدەستەوەیە لە

ووڵات و حوکمی وڵات دەکەن و دەروون و هەستمان دادەتاشن و ئارەزوو و حەزەکانمان پەروەردە دەکەن و بیرو بۆچوونمان بۆ هیپنۆز دەخەڵەتێنن و پێشنیارمان دەکەن. ئەوانە کەسانێکن کە لەڕاستی دا نە کەس دەیانناسێ و نە کەسیش ناویانیان بیستوون.
هەروەک و دەبینن لەگەڵ بێرنەیس، هەست ناکەین کە خیانەتمان لێ دەکرێ. لەڕاستی دا ئەو تێوریەی بێرنەیس بریتی یە لە پێشنیاری بەکار هێنانی میکانیزمی دەروونی مرۆڤ لەوەی کەهەمیشە بەدوای تێرکردنی برسێتی ئارەزووە سەرەتاییەکانیدا خەریکە. ئەوەش بە بەکار هێنانی تیۆریەکانی پیشەنالیزی فرۆید . کەواتە ئەو شتەی کەدەبێ لێی تێبگەین ئەوەیە کە (دیموکراسی بە پێچەوانەی ئەوەی کە زۆر بە ساویلکەیی تێگەیشتووین ، بریتی نیە لە دەسەڵاتی میللەت) چونکە مرۆڤ سەردانانەوێنێت نەبە بەرژەوەندی یەکانی نە بە ئەقڵ و هۆشی بەڵکو سەربەئارەزووەکانی دادەنەوێنێت! کەواتەدیموکراسی شوێنی دەسەڵاتی خەڵک نیە. بەڵکو ڕژێمەکە کە تیایدا خەڵک هەڵدەخەڵەتێندرێ بۆ کارلێکردن لە بۆچوونەکانیان لەجیاتی ناچار کردنیان. دەتوانین بڵێین کە دیموکراسی بریتییە لەدیکتاتۆریەتێکی پێگەیشتوو و کامل . چونکە دیموکراسی ڕژێمەکە لەسایەی دا لەجیاتی ستراتیجی ناچار کردنی خەڵک ، ستراتیجی هەڵخەڵەتاندنی خەڵک دەگرێتە بەر. ڕاستە کاتێ زۆر شت بەسەر میللەتدا بسەپێنین کە لە بەرژەوەندیاندا نیە ئەوا گریمانی دەربڕینی ناڕەزایی و یاخی بوون و بەرپەرچدانەوەی خەڵك خۆی لە ئاستێکی بەرزدادەزێتەوە. چونکە میللەتێک کە ناچار دەکرێ، ئەوا بێگومان هەست بەوە دەکات کەناچار دەکرێ و هۆشیارە لەوەی کەلەژێر چڕنووکی دەسەڵاتێکی زاڵم دایە. بۆیە دوای ماوەیەک ئەو میللەتەی کە هەستی ژێر دەستەیی تێدایە لەوانەیە خۆی ڕێک دەبخت و یاخی ببێ و داوای مافەکانی خۆی بکات. بە پێچەوانەشەوە لەنێو کۆمەڵگایەکی دیموکراسی کە تیایدا خەڵکی ناچار ناکرێن، بەڵکو لە ڕێگەی کارلێکردنی دەروونیەوە کاریان لێ دەکرێ وهەڵدەخەڵەتێندرێن، ئەوا مرۆڤەکان واهەست دەکەن کە ئازادن لە هەڵبژاردنەکانیان و لە ڕاو بۆ چوونەکانیان.
هونەری پەوپاگەندەی ئیدوارد بێرنەیس ڕێگای خۆش کرد بۆ هێشتنەوەی میللەت لەژێر دەستی بەبێ ئەوەی کە ئەومیللەتە ئاگاداربێت کە خەڵەتێندراوە. واتە بۆ تێگەیشتن لە بیرەکەی بێرنەیس دەبێت واز بهێنین لەبڕوای فریشتەییانەی دیموکراسی و قبوڵی ئەوە بکەین کە ئەو کەسانەی دەستەڵاتیان بەدەستەوەیە بە بەرژەوەندی میللەت نیە بەڵکو بە بەرژەوەندی خودی خۆیانە. بە زانیاری ، بێرنەیس کوڕی خوشکی سیجمۆند فرۆید بوو. بۆیە تووانی کەڵک وەربگرێت لە تیۆریەکانی(ئاگایی) و (نائاگایی) مرۆڤ لە هەڵبژاردنەکانی و لە

بەیارەکانی و لەکردارەکانی. بەبۆچوونی فرۆید مرۆقەکان زۆربەی ژیانی دەروونیان لەلایەن نائاگایی بەڕێوەدەبردرێت وتاقە کەس لە ژێردەسەڵاتی نائاگایی دایە. واتە ئارەزووە غەریزییەکانمان.
ئاگایمان تەنها بریتییە لە ڕووبەرێکی تەسکی جموجۆڵەدەروونییەکانمان، چونکە لەڕاستی دا زۆربەی زۆری ئارەزووەکانمان و بیرکردنەوەکانمان لەلایەن نائاگایی یەوە فەرمانیان پێ دەکرێت و ملکەچی نائاگایین.
دەروونناسانی قوتابخانەی فرۆید ئەوەیان سەلماندووە کە (بیرکردنەوەو کردارەکانمان جێگرەوەی تێرکردنی ئەوئارەزووانەن کەنەمانتوانیوە تێریان بکەین و شاردوومانەتەوە واتە هەندێ جار لە ژیانماندا ئارەزووی شتێك دەكەین نەک لەبەر ئەوەی بەڕاستی پیرۆزە یان پێویستە ، بەڵکو لەبەر ئەوەی، بەشێوەیەکی نائاگایی ،هێمایەک یان سمبوڵێکی تر لەوشتەدا دەبینین کەناوێرین بیدرکێنین کە ئارەزوومان لێیەتی. بۆ نموونە کەسێک کە ئۆتۆمبیلێک دەکڕێ لەوانەیە بەخۆی بڵێت کە پێویستی پێیەتی بۆ هاتوو چۆ. کەچی لەناخی خۆیدا دەزانێ کە هەبوونی ئۆتۆمبێل خەرجی دارایی زیاد دەکات و تەمبەڵی دەکات و بەکەمی جوڵەو ڕێگە ڕۆیشتن تەندرووستی خراپ دەبێ. ئارەزووەکەی لەوانەیە لەوەوە هاتبێ کە ئاستێکی کۆمەڵایەتی پێ دەبەخشێ بەوەی کە ئۆتۆمبێل ڕەمزی ئاستێکی کۆمەڵایەتییە کەدەست ڕۆیشتووەو لەکارەکانیدا سەرکەوتووەو هەروەها بۆ ئەوەی سەرنجی ژنەکەی ڕابکێشێ بەسەرکەوتنی خۆی و توانا داراییەکانی. ئەو پرەنسیپە گەورەیە دەیەوێت پێمان بڵێت کەزۆربەی کردارەکانمان لەلایەن ئەو هۆکارانەوە دەبزوێنرێن کەخۆمان لە خۆمانی دەشارینەوە.
جا چ لەئاستی دەروونی تاکە کەسی و چ لەئاستی نائاگایی دەروونی دەستەجەمعی. ئەوکەسەی کە لەڕێگەی پڕوپاگەندەوە دەیەوێت سەرکەوێت دەبێ لەو هاندەرە شاراوانە تێ بگات.

بێڕنەیس جگە لە فرۆید، تووانیویەتی کەڵک وەربگرێت لە تیۆری یەکانی (گوستاف بۆن) دەربارەی دەروونناسی گروپ یان حەشامات یان دەستەجەمع. گوستاف بۆن پێ ی وایە کاتێ تاکەکان کۆدەبنەوە کەمتر بە هۆش و ئەقڵ بیردەکەنەوە لەوەی کە کاتێ تەنیان. نەک تەنها سەرکردە دیکتاتۆرییەکانی وەکوهیتلەرو مۆسۆلینی و ماوتسێنگ و ستالین لەسیاسەتەکانیاندا پەیڕەوی تیۆری یەکانی (گوستاف بۆن) یان دەکرد، بەڵکو زۆر لەسەرکردە کۆمارییەکانی وەکو (ڕۆزقیڵت و چەرچڵ و دیگۆڵ و هتد. یش سوودیان وەرگرت لە گۆستاف بۆن
فرۆید لە پەرتووکی (دەروونناسی کۆلێکتیف وشیکردنەوەی من لەساڵی ١٩٢٠دا، دەڵێ گوستاف بۆن بەهۆی ئەوەی کە تیۆرییەکانی خۆی

لەسەربناغەی ڕۆڵی ئاگایی لەژیانی دەروونی دا بنیاد ناوە زۆر نزیکە لە تیۆریەکانی من). لەساڵی ٢٠٠٩ ڕۆژنامەی (لەمۆند)ی فەڕەنسی پەرتووکی(دەروونناسی دەستەجەمع)ی گوستاف بۆن بە یەکێک لەو بیست پەرتووکانە لەقەڵەم دەدرا کە (جیهانیان گۆڕی) چونکە گوستاف بۆن وەکو ئێدوارد بێرنەیس هەمووشارەزایی وزانیارییەکانی خۆیان دەربارەی دەروونناسی دەستە جەمع و هەڵسوکەوتی گرووپ خستە خزمەتی پیاوەسیاسی یەکان و گەورە سەرمایەدارەکان و پیشە سازەکان بۆ ئەوەی بتوانن دەسەڵاتیان زیاتر بسەپێنن و فرت وفێڵەکانی دیموکراسی پەرەپێ بدەن. یەکێک لە شاکارەکانی بێرنەیس کە زۆر ناسراوە لەساڵی ١٩١٧ لە گەرمەی جەنگی جیهانی یەکەم ، بێرنەیس یارمەتی سەرۆک ویلسۆنی ئەمریکای دا بۆ کارتێکردن لەبیروڕای کۆمەڵگەی ئەمریکی و ئامادەیان بکات بۆ چوونە ناو شەڕەوە. ئەوکاتە وابوو کە حکومەتی ئەمریکی دەستی کرد بە بڵاوکردنەوەی یەکێک لەبەناو بانگترین تابلۆی پڕوپاگەندە کەتیای دا ئەنکڵ سام پەنجە بۆ ئەمریکی یەکان درێژدەکات و پێ یان دەڵێت تۆم دەوێت بۆ سوپای ئەمریکا.

ئەو تابلۆ ڕیکلامە پڕوپاگەندەیە هانی ئەمریکیەکانی دا کە لە بیرکردنەوەی ئاشتی خوازانەیان داببڕێن کە ئەوکاتە زۆربەی ئەمریکیەکان ئاشتی خوازبوون. بەڵام لەژێر کاریگەری ئەو پڕوپاگەندەیە بەهەزاران کەس بەهەستی ناسیۆنالیزم خۆیان خۆبەخش کردوو چەکی سەربازیان هەڵگرت و بەرەو بەرەکانی جەنگ ڕۆیشتن. چەند ساڵێک دوای ئەوە بێرنەیس کۆمپینەکی بازرگانی خستە بازاڕەکانەوە کەلەلایەن کۆمپانیاکان پیشەسازی ئەگرۆفوودە وە فاینانس کرابوو بە کۆنسێپتی ڕیکلامێک بۆ هاندانی خەڵک بۆ زیاتر خواردنی نانی بەیانیان ، کە پشتی بەستبوو بە پێشنیاری چەند پزیشکێکی پسپۆڕی خواردن کەلەلایەن بێرنەیسەوە بۆ پارە گیرابوون، کە گوایە خواردنەکی زۆرو پڕ لە پڕۆتینی نانی بەیانیان باشە بۆ تەندروستی. هەرلەگەڵ دەست پێکردنی ئەو کۆمپینە لە ڕۆژنامەکاندا فرۆشتنی (بەیکۆن)کە بەشێکی چەوری گۆشتی بەرازەو لە ڕێگەی پیشەسازیەوه درووست دەکرێ ،بەشێوەیەکی خەیاڵی ڕووی لە زیاد بوون کرد. ئەو ڕیکلامە جێگەی باوەڕ بوو چونکە لەلایەن کۆمیتەیەکی زانستی پزیشکیەوە پشتڕاست کرابوەوە. بۆیە زۆر بەئاسانی تووانی قەناعەت بە ئەمریکیەکان بهێنێ کە گوێڕایەڵی ئەو پزیشکانەبن . ئەو کارەی ئیدوارد بێرنەیس یەکەم سەرکەوتنەکی گرنگ بوو لە میانەی پیشە سازی فراواندا. سێهەمین سەرکەوتنی بێرنەیس کەلەساڵی ١٩٢٠ بەدەستی هێنا ،بریتی بوو لەکاری ڕیکلامی پڕوپاگەندە بۆ پیشە سازی جگەرە بۆ زیاد

کردنی بازاڕی فرۆشتن. بۆ ئەوە بەرنەیس هات ستراتیژیەکی زۆرکاریگەری گرتە بەر کەبریتی بوو لەوەی کە هانی ژنان بدات کە دەست بکەن بە جگەرە کێشان . لەو سەردەمەدا شوێنی جگەرە کێشان تەنها بۆ پیاوان بوو. ئەو ژنانەش کە جگەرەیان دەکێشا بریتی بوون لە ژنە سۆزانی یەکان .ستراتیژی بەرنەیس بریتی بوو لە گۆڕانکاری کردن لەسەر چەنیەتی سەیرکردن و بینینی جگەرە لەلایەن ژنانەوە.

چونکە بەرنەیس لەوە باش تێگەیشتبوو کە هەڵسووکەوتەکانمان لەلایەن چەنیەتی سەیرکردن و بینینمان بۆ ئەو هەڵسووکەتانە فەرمان وەر دەگرن و حوکم دەکرێن. بێگومان ئەگەر کارێک لەلایەن خەڵکەوە بە سووک و خراپ سەیر بکرێ ئەوا زۆر سەختە بەتاک تەحەمولکردنی ئەو کارە بکات. بەرنەیس لە عەسرانی یەکشەمەکان لەساڵی ١٩٢٩ چاندان بەنە وجەژن و خۆ پیشاندانی ئۆرگانیزە کرد لە نیویۆرک کە تەنها بۆ ژنان بوو . چەند ژنێک کە لەلایەن بەرنەیسەوە بە کرێ گیرابوون ، لە پێشەوەی خۆ پیشاندانەکان جگەرەیان دەکێشاو لەژێر لافیتەیەک دا دەڕۆیشتن کەلەسەری نووسرابوو (مەشخەڵەی ئازادی). ئەوە بابەتەکی زۆر گرنگە بۆ تێگەیشتن لەمیکانیزمی هەڵخەڵەتاندن و کارلەکردن لە بیرو بۆچوون .

پرەنسیپی هەڵخەڵەتاندنی بیروبۆچوون بریتیە لە بەیەکەوە گرێدانی کردارێک بە بینین و سەیرکردنەکی ڕەمزی . واتە بەیەکەوە لکاندنی کردارێک بە بیروبۆچوونێک ماف دەدات بەو کردارەو هاندەرە بۆ پەرە پێدانی لە ئاستی کۆمەڵدا. لەڕێگەی ئەو خۆ پیشاندانانەوە جگەرە ئیتر سەیر نەکرا وەکوو کارێکی بێ ڕەوشتی. بەڵکو وەکو دەست بەسەرداگرتنی فالیوس (ئۆرگانی سیکسی پیاوەتی) سەیر کرا. واتە ژنەکان جگەرە کێشانیان وەکو سەمبوڵی ئازادی و خۆ ڕزگارکردنی ژن دەبینی. بابەتەکە ئەوە نیە کە ئامانج لەو کارەدا خستنە ڕووی باشەی جگەرە بێت، چونکە لەساڵانی بیستەکاندا زۆر لە پزیشکەکان بە بەرژەوەندی پیشە سازی یەکانی جگەرە دەیان گووت جگەرە خراپ نیە بۆ تەندروستی و بەڵکو کاری ئارام کەرەوەی هەیە لەسەر دەمە ڕاوکە . ستراتیجی بەرنەیس ئەوە نەبوو کە بڵێ جگەرە باشە بۆ تەندروستی. چونکە ئەوە کارێکی زۆر ئاسان بوو. بەڵکو دەیویست بڵێ ژن کە جگەرە دەکێشێ واتە ئازادە و ژنی جگەرە کێش بریتی بوو لە ژنێکی شۆڕش گێڕ . ئەو ستراتیجیە زۆر کاریگەر تربوو . چونکە ئەو کاتە پەنا بۆ ئەقڵ و هۆش نابەین ، بەڵگو پەنا دەبەین بۆ جۆری سەیرکردن و بینینی بابەت ، پەنادەبەین بۆ ڕەمز .

ئەمڕۆ کاتێک ژنێک دەبینین کە جگەرە دەکێشێ، بیر لەوە ناکەینەوە کەئەوە ئەنجامی ستراتیژیەکانی بەرنەیسە. بیر لەهۆکاری مێژووی ناکەینەوە کە لە ئەنجامی هەڵخەڵەتاندنی پیشە سازی یەوە هاتووە.

ب□□کو د□□□ین ژن و□کو پیاو جگ□ر□ د□ک□ش□ و ت□نها نیشان□ی ی□کسانی ج□ند□ر□ . واته ئ□و ی□کسانی□ی ک□ ژنان ل□دووای خ□بات□کی ز□ر ب□د□ستیان ه□نا. ب□□ام ل□□استی دا ت□نها بریتی□ ل□شان□گ□ری□ک و ت□نها چەند لای□ن□ک ک□ ل□و م□س□ل□ی□ قازانج د□ک□ن بریتین ل□ پیش□سازی ی□کانی جگ□ر□ . پ□زانی و ع□بق□ری ی□تی ه□□خ□□□تاندنی بیروب□چوون بریتی□ ل□و□ی ک□ کار□کی وابکر□ ک□ ب□چوونی تاک ئامانجی س□ر□تایی ل□بیربکات. وابکر□ت ک□ ه□ست□کانمان ئامانج□ س□ر□کی□کان بشارنەو□. چونک□ ئامانجی ب□رن□یس ه□رگیز ئ□و□ن□بوو□ ک□ژنان ل□ژ□ر د□ستی پیاو □زگار بکات . ئامانجی ب□رن□یس ت□نها ئ□و□بوو□ ک□ فر□شتنی جگ□ر□ زیاد بکات . گا□ت□ بازا□ی ئ□و ستراتیژی□ ل□و□دای□ ک□ بیرو ب□چوونی خ□□کی گ□□ی. ئ□و□ش ل□□□گ□ی ستراتیژی کارل□کردنی ک□م□□ ل□ژ□ر ناوی پ□شک□وتن. ه□□خ□□□تاندن و کارل□کردن ل□ بیروب□چوون بریتی ی□ ل□ ستراتیژی□ک ک□باو□□ت پ□ د□ه□ن□ ب□ پ□شک□وتن□کی باب□تی ل□ج□ ی ه□□خ□□□تاندنی تاک و ک□م□□ . پر□نسیپی کارل□کردنی ب□ چوونی ک□م□□ بریتی□ ل□باو□□ پ□ ه□نانی تاک و ک□م□□ ک□ کردار□کانیان ه□□بژارد□ی خ□یان□ (ب□ئازادی).

من ئازادم و ب□ ب□یاری خ□م د□چم ب□ ج□نگ چونک□ ب□رگری ل□ نیشتمان د□ک□م . من ئازادم و ب□ب□یاری خ□م ب□یانیان ب□یک□ن د□خ□م چونک□ ب□ ت□ندروستی من باش□ . من ئازادم و ب□ب□یاری خ□م جگ□ر□ د□ک□شم چونک□ من زا□م بەسەر فالیوسی پیاو و ژن□کی ئازادم، یاخوود من پیاوم و ب□ جگ□ر□ ک□شان سیف□تی پیاو□تی خ□م نیشان د□د□م . ک□وات□ ه□□خ□□□تاندن و کار ل□کردنی بیروب□چوون وا ل□تاک و له ک□م□□ د□کات ک□ ببن ب□ ئ□کت□رو هاوکاری ژ□ر د□ست□یی خ□یان . ه□□خ□□□تاندن وات□ د□س□□ات ب□ب□ فشار .چونک□ ه□□خ□□□تاندن واد□کات که هەست بکەیت بە ئازادی. کرداری ژ□ر کاریگەری هەلخە□ەتاندن بریتیە لە کردار□ك بە هەست□کی ئازادەوە کە ئەویش خ□ی لە خ□یدا جوو□ەیەکە یان کردار□کە□ بەب□ بیر کردنەوە.

جەودەت س□فی
□او□ژکاری ک□مە□ایەتی

بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان.. شەماڵ بارەوانی

ئەوجارەیش قسە لەسەر بەرهەمێکی تری (فیۆدۆرمیخائیلۆفیتش دۆیستۆیفسکی (١٨٢١- ١٨٨١)، فەیلەسوف و گەورە نووسەر و بیرمەندی ڕووسی دەکەین و تیشک دەخەینە سەر یەکێک لە شاکارە ناودار و جیهانی و ناوازەکانی "بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان".
ئەو یادەوەرییە تراجیدیکیانەی لە کاتی خوێندنەوەیاندا قەیسەری ڕووس "ئەلیکسەندەری دووەم"ی خستەگریان و فرمێسکی بەکوڵ و پڕ لەئازار وەک لێزمەی باران لەسەر گۆنای ڕیزیان بەست.

ئەو بیرەوەرییە تاڵ و بەسوێ و بە ئازارانەی دۆیستۆیفسکی لەبارەیانەوە دەڵێت:هەرکاتێک بیرم دکەونەوە، ئازارە کۆنەکان لە ناخمدا وەئاگادێنەوە و دەروونم دەگوشن و هەست بە خنکان دەکەم.

ئەو ڕۆمانەی تۆلستۆی گەورە نووسەر لەبارەیەوە دەڵێت: ئەگەر کتێبە پیرۆزەکان نەبوان، ئەوا دەمگوت بیرەوەرییەکانی دۆیستۆیفسکی کتێبی پیرۆزە.
ناڵێین"بیرەوەرییەکانی ماڵی مردوان." باشترینی بەرهەمەکانی دۆیستۆیفسکییە، وەلێ وەک بەشێک لە ڕەخنەگران و لێکۆڵەران بەچونیان وایە، کە ئەو شاکارە جیهانیە سەرەتا و بناخەیەکی باش و گرنگی ئەو ئەوجۆرە ئەدەبەیە کە پێی دەڵێن: ئەدەبی گرتووخانە (أدب السجون).

(بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان)
دەست پێک و سەرەتای گەشەی کاری فیکری و ئەدەبی دۆیستۆیفسکی و پێگەیشتنیەتی لەوبوارەدا.

دواتر (لەتاوان و سزا)دا، دۆیستۆفیسکی دەگات بە لوتکەی داهێنان و هەرەمی نووسین و دەبێت بە ئایکۆنەکی ئەدەبی جیهانی و کۆتا وێستگەی داهێنان و دواقۆناخی نووسین و ژیانی ئەدەبیشی شاکارە ناودارەکەی(برایانی کارامازۆف)دەبێت.

ئەو شاکارەی کە چوار مانگ بەر لە مردن و لەساڵی١٨٨٠ و لە دوو توێی ڕۆمانێکی نزیکەی ٤٥٠ لاپەڕەیی هاتە بڵاوکردنەوە.

دۆیستۆیفسکی بیرمەند و گەورە نووسەر، لەهاتوویەکی بە وێنە و

زیرەکییەکی بە ئەندازە و توانایەکی پڕچوو ئاسای هەیە لە تیشک خستنە سەر دیاردەکان و پەنجە خستنە سەر برینەکان و لە چوونە قوڵایی ناخی کەسایەتییەکان و لە شیکاریکردنی سایکۆلۆجیەتی تاک و شیتەڵکردنی گەردوونە نەبینراو جیهانە ناوەکییەکەی مرۆڤ و باس کردن لەو ململانێ و ناکۆکیانەی ناخی بەنیادەم.
ئەو ناکۆکیانەی کە مرۆڤ پێیەوە گیرۆدەیە و بە دەستیەوە دەناڵێنێت و دۆزینەوەی چارەسەری بۆیان.

دۆیستۆفسکی، بە شێوازێکی هەندە بەرز و جوانیەکی ئەفسوناوی و بە زمانێکی هەندە شیرین کە جادوو لە خوێنەر دەکات و مەستی ناواخنی چیرۆک و ئاوەتەی قوڵایی ڕووداوەکانی دەکات و وا لەخوێنەردەکات بە تامەزرۆییەکی زۆرەوە سەرەداوی ڕووداوەکان بکات و پەڕەکان وەربگێڕێت.
“گەیشتم بە زیندان. ئەوشوێنەی دەبێت ساڵانێکی زۆر تێیدا بمێنمەوە....کە دەزانێت لەوانەیە ئەفسووسی بە بکێشم کاتێک لێی دەڕۆمە دەرەوە و جێی دێڵم”.
بەو تێکستە دۆیستۆڤسکی هەستی خۆیمان بۆ باس دەکات لەیەکەم چرکەساتی گەیشتن بە زیندانا.

لە زیندانی سیبیریا.
دۆستۆیفیسکی دەیەوێت بەو ڕستەیە پێمان بڵێت مرۆڤ تاقە بوونەوەرە دەتوانێت لەسەر شتەکان ڕابێت و خووی پێوە بگرێت.
بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان/
شاکارەکی”دۆیستۆیڤسکییە و لە ساڵی١٨٦١، یەکەم چاپی لێ بڵاو بووەوە.

پاڵەوانی بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان/
(ئەلیکساندەر پترۆفیتش)ناوەکی خوازراوە و لە ڕاستیدا، گوزارشتە لە کەسایەتی نووسەر خۆی.
دۆیستۆیفسکی لە ساڵی١٨٤٩ی زایینی و بە تۆمەتی دژایەتی کردنی قەیسەر نیکۆلای یەکەم و دەسەڵاتی پاشایەتی و ئەندام بوون لە کۆمەڵەیەکی یاساخدا، زیندانی دەکرێت و بڕیاری سزای لەسێدارەدانی بۆ دەردەچێت.
بەڵام دواتر سزاکەی بۆ چوار ساڵ زیندانی لەگەڵ کاری قورس کەم دەکرێتەوە و ڕەوانەی گرتووخانەی زۆرەملێی سیبیریا دەکرێت.

بۆیە: بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان/

بیرەوەری و چیڕۆکی ئەو کاتەی زیندان و ئەزموونی ژیانی دۆستۆیفسکی خۆیەتی.
ئەزموونێکی پڕ لە نەهامەتی و تاڵ و سەخت، دوای ئەوەی بە تۆمەتی ئەندام بوونی لە گروپێکی یاساخ، گرووپی (ئیشتراکیەکان)، دەیگرن و ڕاپێچی زیندانی سیبیریای دەکەن و به سزای مەرگ، سزای دەدەن و دۆستۆڤسکی نزیک دەبێتەوە لە سنوری مەرگ و جێ بەجێ کردنی سزاکە، وەلێ چانس یاوەری دەبێت و بڕیارێک لە قەیسەرەوە دەردەکرێت و سزاکەی ئەلیکسەنەدەر لە سزای مەرگەوە، بۆ چوار ساڵ زیندانی کردن لەگەڵ کاری قورس سوک دەکرێتەوە.

بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان/
ئاوێتەیێکە لە ڕۆمان و یاداشتی ڕۆژانە و ژیانی کەسەنی و مێژوو و فەلسەفەو شیکاری دەروونی.
نووسەر لەسەر زمانی پاڵەوانەکەی" ئەلیکسەندەر پترۆفیتش"
دۆخی سایکۆلۆجی و فیزیکی زیندانییەکان و ئەو ئەزموونە تاڵەی خۆی کە لەگەڵەی ژیاوە، دەگێڕێتەوە.
ئەو شوێنەی ئازار و نەهامەتی و ترس و خەم و نائومێدی لە لەدایک دەبێت.
ئەو شوێنەی بەشێک لە ڕەخنەگران پێی دەڵێن دۆزەخەکەی دانتێ.
بگرە زۆر خەراپتر، ئاخر دۆزەخەکەی دانتێ خەیاڵی بوو، بەڵام ئەوە زیندانی سیبیریا، یەڕاستی و حەقیقەتە.
گەر فەڕەنسا بە زیندانە مێژووییە ناودارە مەترسیناکەکەی(زیندانی باستێل) ناسرا بێت.
ئەمریکا بە گوانتانامۆ و عیراق بە ئەبوو غرێب،
ئەوە ڕوسیای سەردەمی قەیسەر و پاشایەتی و یەکێتی سۆڤیەتیش بە سیبیریا.
ئەو زیندانەی دۆستۆیڤسکی تێیدا تووشی نەخۆشیی پەرکەم دەبێت و هەموو ژیانی لەگەڵیدا دەمێنێتەوە بە دەستیەوە دەیناڵێنێت و کاریگەری لەسەر ناوەڕۆکی نووسین و بەرهامە ئەدەبییەکانی درووست دەکات.
لەو زیندانەی دۆستۆیڤسکی تێدا زیندانی کراوە، تێیدا یاداشتەکانی خۆی دەنووسێتەوە و وردو درشتی هەموو ئەو ڕووداو چیڕۆک و بەسەرهاتیانەی تێداتۆمار دەکات کە خۆی لەگەڵیاندا ژیاوە و بە چاوەکانی خۆی بینیونیەتی.
لە کاری قورس و دڵ ڕەقی پاسەوانە جەلادەکان و برسیەتی و ترس و لێدان و سوکایەتی پێ کردن و..تاد.
دیمەنی ئەو زیندانە و چیڕۆکی ئەو زیندانیانەیی هەر یەکە

وح□کای□ت□ک ه□ناونی□ت□ ئ□ر□ و ت□م□ت و تاوان□ک ب□ پشت
چواردیوار□کانی زیندان□ک□ی سپاردوون.
ئ□و زیندانیان□ی ه□یان□ ن□ ه□ست ب□ پ□شیمانی د□کات ل□و تاوان□ی
ئ□نجامی داو□ و ن□ خ□جا□□تی د□یگر□ت و ن□ ویژدان د□ناس□ت و ن□یش
حیساب ب□ ئ□خلاق و م□□ال و ب□هاکان د□کات!
بگر□ ب□رج□ست□ک□ر□کی ت□واوی ک□سای□تی ئ□هریم□ن و ئایک□نی ش□□ان
گ□زی و خ□راپ□ی□کی □□های□.

ل□ نموون□ی پیاو□ ترسناک□ک□(ئ□رل□ف).
ئ□و پیاو□ی ب□ ت□م□تی ج□رد□یی و □□گری خراو□ت□ زیدان. پیاو□ک،
داچ□□او□ ل□ ه□موو ب□های□کی ئینسانی و د□ی بوو□ ب□رد و ویژدانی
مردوو□ و مندا□ و ب□سا□داچوو□کان د□کوژ□ت.
کوشتن□کی ز□ر ه□ڤان□. ک□س□ک ن□ ل□ سزا د□ترس□ت و ن□ئ□شاندن سلی
پ□ ل□ تاوان د□کات□و□. ئ□و ب□رگ□ی ه□مووج□ر□ ئازار□ک د□گر□ت.
ئ□و ک□س□کی سادیک□ و ل□ ه□مان کاتدا ماز□خیش□.
سادیک، چ□ژ ل□ ئازاردانی ب□رامب□ر و کوشتنی مر□ڤ و ئ□نجامدانی
تاوان د□بات.
ماز□خیش ل□ ئازار و سزدانی خ□ی ه□مان ش□و□ چ□ژ د□بات !
بالک□شین، زیندانی□کیتر□. بالک□شین ک□س□کی گا□ت□چیبوو□ و ه□ر ئ□و
گا□ت□ی□ش ه□ناوی□ت□ ناو چوار دیواری زیندان.
ئ□و ب□ گا□ت□ □ووی د□مانچ□ک□ د□کات□ هاو□□ک□ی و ب□ ه□□□ د□ستی
ب□ر پ□ل□پیتک□ی د□مانچ□ک□ د□ک□و□ت و فیش□ک□کی کو□ر، هاو□□ک□ی
د□پ□ک□ت و د□یکوژ□ت و ب□ ه□ی□و□ زیندانی د□کر□ت.

ل□قاک□زمیتش:
گ□نج□کی بن□چ□ئ□کرانی. ک□س□کی ل□ خ□بایی. تاوانبار و گرتی□کیتر□
و تاوان□ک□ی ئ□و□ی□ ک□ کات□ک گو□ی ل□ ک□س□ک د□ب□ت، د□□□ت “من
ق□یس□رم، من خوام”، ب□ لام و جیم ی□کس□ر د□یکوژ□ت و ناتوان□ت
ب□رگ□ی بیستنی ئ□و قس□ی□ بگر□ت و کاردان□و□ی لادرووست د□ب□ت و
ک□نت□□لی ئ□قل و ه□زی د□روون ل□د□ست د□دات و ئ□و تاوان□ی کوشتن
ئ□نجام د□دات.

ئارست□ڤ:
ئ□و زیندانیکراو□ی د□ست□یفسکی پ□ی د□□□ت ئ□و گوزرارشت□ ل□
شپرز□یی و ش□واوی □□ح و ز□ر ل□ □□ح□ شپرز□ و ش□واو ت□کچوو□ک□ی
کار□کت□ری”بکازیم□د□”ی پا□□وانی □□مانی(پشت ق□مبور□ک□ی ن□تردام
)ی ڤیکت□ر ه□گ□د□کات.

"غازینی تەتەری:
زیندانییەکیتر، ئەو پیاوە دەروون نەخۆشەی چێژ لە سەربڕینی منداڵ دەبات و بەرلەوەی هەر منداڵێک بکوژێت، بە جۆرەها شێوە دەیان تەقەڵەت و پاشان دڕندانەترین و ترسناکترین جۆر دەیان کوژێت.
ئەو پیاوەی دەستەیقسکی لەبارەیەوە دەڵێت: خاوەن دوو چاوی عوسمانلیانەیە، کەسێکی یاخییە، دڵ ڕەق و بەگەنە، ئەو وەحشێکی دڕندەیە، بوونەوەرێکی ترسناکە، جاڵجاڵۆکەیەکی مەزنە لەناو پێستی مرۆڤدا، ئەهریمەنە، کاتێک سەرخۆش دەبێت، بە چەقۆ پەلامار و هێرش دەکاتە سەر ئەوانیتر.

ستارەدەب:
زیندانییەکیترە، ئەو پیاوەکی دانعەمرە و بەهۆی کێشەیەکی مەزهەبی و ئیدیۆلۆجییەوە تووشی زیندان بووە.

تاوانەکەی ئاگر بەردانییەتی لە کڵێسایەکی ئەرتەدۆکسییەکان. چونکە ئەو کەنیسەیە سەر بە مەزهەبێکیتری جیاواز لە مەزهەبەکەی ئەو بووە و بەو کارەی بە حیسابی خۆی، خزمەتی بیرو باوەڕ و ئاینەکەی خۆی و پەیامی خوداوەندی کردووە.
ئەو شانازی بەو کارەیەوە دەکات و هیچ لێی پەشیمان نییە.
ئەو زیندانییەکی باوەڕدارە و بەردەوام خەریکی خوێندنەوەی کتێبی پیرۆزە.
هەموو زیندانیان خۆشیان دەوێ و ڕێزی دەگرن. کەسێکی جێگەی متمانەیە و زیندانییەکان پارەی خۆیان لای ئەو دادەنێن و بە باپیرە بانگی دەکەن !

تەبەلسک:
سەرەکی گرووپێکی مافیا و جەردە و ڕێگرە.
کەسێکی ترسناک و ئارەزووبازە.
دەیستۆیقسکی ئەو یاداشتەی بە نهێنی لای یەکێک لە کارمەندەکانی ئەو نەخۆشخانەیەی ناو زیندانییەکەی سیبیریا دەتەپاراستن و دوای تەواوکردنی ماوەی سزاکەی و ئازادبوونی دەیستۆیقسکی، ئینجا دێتە بڵاوکردنەوە و دەبێتە شاکارێکی جیهانی و بە هەرمان ئەستێرەی بەختی لە ئاسمانی ئەدەبدا بەدرەوشاوەیی و ناوی لە یادگەی مرۆڤایەتی و تۆماری کەلەپووری مێژوودا بە زیندوویی و نەمری و جاویدانی دەمێنێتەوە.

بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان/
ئەو شاکارەی لەناو منداڵدانی زیندان لە دایک بوو.

لەو شوێنەی نووسەر پێی دەڵێت: ماڵی مردووان.
ئەو کەسەی چووە ئەو شوێنە، ئیدی تەواو کۆتایی پێهات. ئەگەر بە فیزیکیش نەمرێت و کۆتایی پێنەیەت، ئەو بە ڕۆح و لە ڕووی سایکۆلۆجییەوە مردوو کۆتایی پێهات و ئیدی دەچێتە ڕیزی مردوان.

ئەو زیندانەی بووە هۆکاری لە دایکبوونی ئەو شاکارە مەزنە و کودەتا و گۆڕانکاری لە جیهان بینی و بیروباوەڕ و دەروونی دۆستۆیفسکی و سزای زیندان و یاسای وڵات.
"دەبێ سوپاسی ئەو چارەنووسە بکەم کە ئەزموون کردنی ئەو نەهامەتیانەی پێ بەخشیم، ئەو چوار ساڵەی بەسەرمکرد لە زیندانا، چاکەیەکی گەورەی بەسەرمەوە هەیە، بیرو باوەڕ و دەروونم گۆڕانکارییەکی گەورەی تێیدا ڕوویدا، بەهۆی چاکەی ئەو ئەزموونەوە".

بیرەوەرییەکانی ماڵی مردووان/
ئەو شاکارەی بووە هۆکاری ئەوەی گۆڕانکاری لە یاسای زیندانی وڵات بەتڵ کردن و سزادانی فیزیکی لە زیندانی سیبریاو وڵاتی ڕووسیا، لابرێت و بە تەنها سزای سایکۆلۆجی شوێنگرەوەی بێت.
دوای ئەوەی دۆستۆیفسکی ئەو زیندانەی وەک دۆزەخێک ناوبرد و باسی لە ڕەوشی خراپی زیدانیان و دۆخی دەروونی و ئازاری جەستەیی و نەهامەتییەکانی زیندانیکراوەکان کرد، هەست و هاوسۆزی خەڵکی جوڵاند و ناڕەزایی و فشاری جەماوەری درووست کرد و قەیسەر(ئەلیکسەندەری دووەم)ی ناچارکرد بێتە ژێر ئەمری واقیع و سەر بە دیفاکتۆ شۆڕبکات و ئەو یاسا نامرۆڤانە و سزا دڕ ڕەق و هەقانەیە هەڵبوەشێنێتەوە کە ڕەوایەتی بە ئازاردانی جەستەیی و سزای فیزیکی زیندانی کراو دەدات.

دوای ئەوەی ژنەڕاڵ(نیکۆلای ئۆرلۆف)نامەیەکی بۆ ئەلکسەندەری دووەم نارد و تێیدا ئاماژەی بەو بەشەی ڕۆمانەکەی دۆستۆیفسکی دا، کە لە ساڵی١٨٦٢ دەرچوو.
نووسەر تێیدا باس لەو سەختی و نەهامەتی و ئازارانە دەکات کە زیندانی کراوان بەهۆی ئەو یاسایەوە لەزینداندا دەیچێژن.
تکای لە قەیسەر کرد کە ئەو یاسایەی ڕەوایەتی بە لێدان و ئازاردانی فیزیکی دەکات لابەرێت. دواتر لیژنەیەک بۆ ئەو بابەتە پێک هێندرا، تاوەکو گفتوگۆ لەسەر پێداچوونەوە لە بابەتەکەدا بکەن، پاشان و لە نیسانی ساڵی ١٨٦٣، بڕیاری لابردن و ئیلغاکردنی سزاکە دەرچوو.

ئێستا لە هەموو ئەوروپا سزای لە سێدارەدان و سزای جەستەیی و فیزیکی

لابراوە و پەیڕەوی لەو یاسایە دەکەن.
دەیستۆڤیسکی لە زیندان ئەو ئازارو نەهامەتی و سزایانەی لە ماوەی چوارساڵەکەی چێشتی، تەنها لەوەدا خۆی نەدەبینییەوە کە ئازادی لە زەوتکراوە و ئازاری سایکۆلۆجی و فیزیکی دەدرا و کاری قورسی پێدەکرا.
بەڵکو ناخۆشتر لەوە و بەسوێتر و قورستر ئەوەبوو، ئەو خراوبووە زیندانێک لەگەڵ کەسانێکی جۆربەجۆر لە تاوان باران.
لە مرۆڤی بکوژ، دز، دەستدرێژیکار، سادیک، سەرگەردان و ناڕۆشنبیر و بێ هەست..تاد.
ئەوە دۆزەخی ڕاستەقینەی دەیستۆیفسکی بوو. ئازارێکی زۆری دەروونی بەهۆیەوە دەچێشت و ڕووبەڕووی ناخۆشی دەبوویەوە.
“تێکەڵبوونی بەردەوام لەگەڵ ئەو جۆرە کەسانە، ژەهری دەخستە دەروونمەوە، هیچ شتێک لەماوەی ئەو چوار ساڵەی زیندان بە قەد ئەوە ئازاری منی نەدا. ئازارێک کە بەرگەگرتنی زۆر سەخت و مەحاڵە”.
دەیستۆیفسکی بەو شێوەیە باسی ئەو دۆخە تراجیدیک و تەژی لە ئازار و ناخۆشییە دەروونییەی خۆی دەکات، بەهۆی ژیان لەگەڵ ئەوجۆرە لەزیندانی کراوانەدا.
دەیستۆیفسکی لە زیندان ڕووبەڕووی دژایەتی و سەختییەکی زۆر دەبوویەوە لەلایان زیندانییەکان.
بەهۆی ئەوەی ئەو سەر بە چینێکی خۆشگوزەران و خانەوادەیەکی ئەڕستۆکرات بوو.
ئەو چینەیش لە کۆمەڵ وا ناسراوبوون کە هۆکاری چەوساندنەوەی خەڵکن و بە لوت بەرزی و زبری و دڵ ڕەقی مامەڵەی گەلی چەوساوە و خەڵک هەژارەکەی دەکەن.
ئەوەیش بووە هۆکاری نەهامەتی و ئازاردانێکی زۆر بە دەیستۆیفسکی و پاڵی پێوەنا ئەو لەو چوار ساڵەی زیندان(دۆزەخەکەی سیبیریا) بچێتە حاڵەتی دابڕان و گۆشەگیری بەسەرخۆیدا و تێیدا ئەو شاکارە مەزنەی(بیرەوەرییەکانی ماڵی مردوان)ی لە بەرهەم بێت و سنووری هەموو کیشوەرەکان ببڕێت و ببێتە شاکارێکی جیهانی.

ئەو شاکارەی نووسەر تێیدا شیکاری لایەنی دەروونی و ڕەفتاری تاوانبار دەکات و قسە لەسەر کاریگەری زیندان و سزاکان لەسەر کەسی زیندانیکراو دەکات و هۆکاری نەخۆشی و سەرهەڵدانی پەتاکە دیاری دەکات و چارەسەریش دەخاتە ڕوو.
دەیستۆیفسکی لەو ڕۆمانەدا کۆمەڵێک پرسیاری فەلسەفی و وجودی لەبارەی فەلسەفەی سزا و سزای لەسێدارەدان و ج□□د□کردنی مرۆڤ دەخاتەڕوو و هەروەها کۆمەڵێک پرسیتری ئەخلاقی و یاسایی

د□رو□ژ□ن□ت ل□ بار□ی ج□ر□کانی تاوانی کوشتن□و□.

ب□ نموون□:
ه□ند□ک جار ک□س□ک ک□س□کیتر د□کوژ□ت ل□ حا□□تی ب□رگری کردن ل□خ□، یاخود ب□ه□ی ئ□و□ی ک□س□ک ه□و□د□دات د□ست در□ژی بکات□ س□رژن و کچ□ک□ی یان د□ی□و□ت بیان دز□ت.
جاری واش ه□ی□ ک□سانی وا ه□ن ل□پ□ناو ب□ ب□ب□هاترین شت ک□سیتر د□کوژن! ئایه د□کر□ت ئ□مان□ ه□موویان ی□ک سزا بیانگر□ت□و□ و ی□ک خو□ندن□و□یان ب□ بکر□ت و ب□ چاو□ک س□یربکر□ن !؟
ئای□ ئ□و سزای□ ل□گ□□ ب□های دادپ□رو□ری و □□حی یاسا و پر□نسیپ□کانی مر□ڤای□تی د□گونج□ت؟
ئای□ ئامانج چیی□ ل□ زیندان؟ ئایه زیندان ئ□و شو□ن□ □استاقین□ی□ بب□ت□ جاکسازیخان□و ت□یدا زیندانی کراو، چاک و پ□رو□رد□ بکر□ت□و□؟
ئ□وان□ و چ□ندین پرسیتر نووس□ر ل□و □□مان□دا د□یانوروژ□ن□ت و ه□و□د□دات و□ام و چار□س□ریان ب□ بد□ز□ت□و□.
زیندان□ک، د□یست□یفسکی ج□ر□ها ئازاری ج□ست□یی و د□روونی و □ووحی ت□دا چ□شت.
زیندان□ک، ت□یدا ک□سای□تی تاک ت□ک و پ□ک د□شک□نر□ت و ک□□ام□تی پ□ش□□ د□کر□ت.
زیندان□ک، س□ر□تاترین پ□شم□رج□کانی ژیان و بن□ماکانی مر□ڤ بوون و پ□و□ر□کانی زیندانی بوونی ت□دانیی□.

زیندان□ک، جگ□ ل□ د□ز□خ□ک ز□د□ ترنیی□.
زیندان□ک، ل□ جیاتی ئ□و□ی بب□ت□ ناو□ند□کی پ□رو□رد□یی و ه□کار□ک ب□ چاککردن□و□ی ک□سی تاوان بار و دوور خست□و□ی ل□ تاوانکاری و گ□□ان□و□ی ویژدان ب□ی، ک□چی بوو□ت□ سزاخان□ی□ک و ل□ جیاتی پزیشکانی د□روونی و ک□سانی چاکسازیخواز و پسپ□□انی پ□رو□رد□یی ب□□□و□ی ب□رن، ک□م□□□ک پاس□وانی ج□لاد و ک□سی ب□ ویژدان و مر□ڤی ه□ڤی و ناشارستانی داما□دراو ل□ ه□موو ب□ها ی□ک ب□□□و□ی د□ب□ن و د□بن□ پا□ن□ری ئ□و□ی زیندانی کراوان و تاوان باران زیاتر ل□ تاوان و ه□□□ و د□ □□قی □□ بچ□ن و ل□ جیاتی چاککردنیان زیاتر و□رانیان د□ک□ن و دووچاری ن□خ□شی د□روونیان د□ک□ن و ه□ستی کاردان□و□ و ت□ی □ق و ت□□□س□ندن□و□ ل□د□روونیاندا□□و□ن□ن.

تا دوای ئازاد بوون و□ک ش□ت□کی س□رگ□ردان و بوون□و□ر□کی □قاوی و ت□ک و پ□ک شک□ندراو، جامی ت□□□ و □قی خ□یان ب□س□ر دار و ب□رددا ب□□ژن.

د□ست□یشکی دووپات ل□و□ د□کات□و□ ن□کارپ□کردنی قورس و ن□ سزا و ن□یش زیندان، ه□رگیز ناتوان□ت زیندانی کراو چاک بکات□و□ و ل□ ه□□و□ست و تاوان□ک□ی پ□ژ□وانی بکات□و□ و دووبار□ و□ک مر□ڤ□کی باش و ب□ زیان و ساخ□□م، ت□ک□□ ب□ ک□م□□ی بکات□و□.
زیندان ل□ جیاتی ئ□و□ی وا له تاوانبار بکات پ□داچوون□و□ به بیر□ ب□چونی خ□ی بکات و ل□ه□□□کانی پاشگ□ز بب□ت□و□، ب□ پ□چ□وان□و□، زیاتر □شدی د□کات ل□س□ر یاخی بوون و بیری تاوانکاری و ه□□□کردن و ئ□نجامدانی تاوان.

چونکوو ه□موو ئ□و تاوانباران□ی د□ست□یشکی چوار سا□ ل□ زینداندا ل□گ□□یاندا مای□و□، هیچ نیشان□ی□کی پ□شیمانی، یان ه□ست کردن ب□ ئازاری ویژدان، یاخود پ□شیمانی د□رب□ینی ت□دا ب□دین□کردن.
س□ر□□ای ئ□و تاوان□ ق□ز□ونان□ی ئ□نجامیاندابوو، ه□موویان خ□یان ب□ ب□ تاوان و ب□ چ□وساو□ و ل□س□ر ح□ق د□زانی و ل□ جیاتی ئ□و□ی خ□م دایان بگر□ت ب□ه□ی جورم□کانیان□و□، ب□ پ□چ□وان□و□، بگر□ ه□یان بوو ب□ پ□ک□نین و گا□ت□و□، تاوان□ق□ز□ون و تراجیدیاکانی و□ک چی□□ک□کی ک□م□دی و ب□ زمان□کی گا□ت□ئام□ز و ب□ د□م قاقا و زمانی پ□ک□نین□و□ د□گ□□ای□و□ !
ک□وات□ د□ست□یشکی ل□و شاکار□ی ئ□و□مان پ□د□□□ت ک□ ئ□و ک□س□ی یاخی د□ب□ت، تاوانانی کوشتن و دزین و د□ستدر□ژی ئ□نجام د□دات، ه□میش□ خ□ی ب□ □است و ک□م□□ ب□ ناح□ق د□زان□ت.
ب□ی□ د□ب□ت ل□□□گای پ□رو□رد□و□، ن□ک ه□ز و سزا و ئازار، ق□ناع□تی ب□ درووست بکر□ت ک□ ئ□و ل□س□ر ه□□□ی□ و ئ□وکرد□و□ی ئ□نجامی داو□ تاوان□ و ئ□و ج□ره بیرکردن□و□ی□ی ئ□م، کار□ست د□خ□لق□ن□ت.

بیر□و□ری□کانی ما□ی مردووان/
ئ□و□مان پ□د□□□ت، ک□ د□ب□ت زیندانی و□ک چاکسازیخان□ی□ک و ن□خ□شحان□ی□کی د□روونی و ناو□ند□کی پ□رو□رد□یی و زیندانی کراویش و□ک ن□خ□ش□کی د□روونی و ز□ر ب□ ه□منی و مر□ڤان□ و ه□ستیاریی□و□ مام□□□ی ل□گ□□دا بکر□ت. تا دووبار□ ک□سای□تی ب□ درووست بکر□ت□و□ و د□روونی ب□ت□و□ س□ر□خ□ و چاک بب□ت□و□ و ت□ک□□ ب□ ژیان□کی ن□رما□ و کوم□□ بکر□ت□و□.

بیر□و□ری□کانی ما□ی مردووان/
پ□مان د□□□ت زیندانی کراوان ل□گ□□ جیاوازی و ناک□کیان ل□ ت□□وانین و ج□ری تاوان، ب□□ام ه□موویان ل□ ی□ک خا□دا هاوب□شن، ئ□ویش ه□ستکردن□ ب□ ئازادی.

بیرەوەریەکانی ماڵی مردووان/
پێمان دەڵێت تۆ هەرچەندە هەوڵدەیت لە ڕێگای هێزو زیندانی و کاری قورس و سزای فیزیکی و سایکۆلۆجی و ئازاری ڕۆحییەوە بتوانیت ژیان و ئازادی لە مرۆڤەکان بسەنیتەوە،
ئەوە هەگیز، ناتوانیت ئەو خەونەی لە بارەی ئازادییەوە لە یادگەیاندا هەیە، بکوژیت و ئەو هەستەی بە ئازادی بوون ئومێدیان لەسەر هەڵچنیوە لەبیر و خەیاڵیاندا بسڕیتەوە.

ئەو خەونی ئازادییەی کە لەگەڵ یەکەم هەنگاو نان و پێخستنە ناو ماڵی مردووان(زیندان)دا، لە ناخی هەر زیندانی کراوێک دا لە دایک دەبێت و سزا و ئازار و نەهامەتییەکانیان چەند گەورەتر و سنووری ئازادییان چەند تەسکتر و فشارەکان چەندە زۆرتر و دۆخەکە چەندە سەختربێت، ئەوە ئەو خەونەیش ئەوەندەیتر بەهێزتر دەبێت و زیاتر گەشەدەکات و قەبارەی مەزنتر دەبێت.
دۆیستۆیڤسکی پێمان دەڵێت زیندانێک زیندانیکرا و بەماوەی پێنج ساڵ، دەساڵ، بیست ساڵ، بگرە هەموو تەمەنی تێیدا بەسەربەرێت و ژیانی گەڵێ نەهامەتی و سزا و ئازار و کاری قورس بەڕێبکات و لەناو چوار دیواری زیندا دەور بدرێت، گەر ئەو هەموو ساڵەی تەمەنی لەو دۆزەخە ئومێدێکی نەبێت و خەیاڵێک بەخۆی ڕێ نەنێت و خەونی ئازادی و هیوا و ئاواتی لەسەر هەڵنەچنێت، ئایە گەر ئەو خەون و خەیاڵ و بیرۆکەی ئازادبوون و ئومێدی دەرچوون لەوماڵەی فەنایە نەبێت، زیندانیکرا و سزادرا و، دەتوانێت بەرگەی زیندان بگرێت و خۆڕاگری لە بەرامبەر ئازار و موعانات و ژیانە دۆزەخ ئاساکەی زیندان بگرێت؟
دەبێت زیندانی کراو وەک دۆیستۆیڤسکی خەونێک بەخۆی درووست بکات، تا لە ڕێگەیەوە خەیاڵی لەسەر هەڵچنێت و دڵی خۆی پێ بداتەوە و لە ئازارەکانی پێ کەم کاتەوە و بتوانێت لەو ڕێگەیەوە مقاوەمەی سەختییەکانی ژیانی زیندان بکات و بەخۆی بڵێت:ڕۆژەکانی دانە بەدانە دەژمێرم و دڵ خۆشم دەکات، تەنانەت ئەو کاتەی دەبێت هەزار ڕۆژیتر لە زیندانداندا بمێنمەوە، دەتوانم بەیانی بەخۆم بڵێم: جگە لە نۆسەت و نەوەت و نۆژ، زیاترم نەماوە..

جاڕنامەی لایەنی کەمی داواکارییەکانی سەندیکای کرێکاری و ڕێکخراوە مەدەنییە سەربەخۆکانی ئێران

ژن، ژیان، ئازادی

خەڵکی شەریف و ئازادی ئێران!
لە ٤٤هەمین سالیادی شۆڕشی ١٣٥٧دا، شیرازەی ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتی وڵات کەوتووەتە ناو گێژەڵووکەی قەیران و هەڵوەشانەوەیەکی وەها کە هیچ دیدگایەکی ڕوون و بەرهەمدار ناتوانرێت لە چوارچێوەی ئەم ڕوبینای سیاسییەدا کە ئێستا هەیە سەرکەوتوو بێت بۆ کۆتایی پێبهێنانی. هەر لەبەر ئەو هۆکارەیە کە خەڵکی ستەملێکراوی ئێران – ژنان و گەنجانی خوازیاری ئازادی و یەکسانی – شەقامی شارەکانیان لە هەموو وڵاتدا کردووەتە ناوەندی خەباتێکی مێژوویی و چارەنووسساز بۆ کۆتاییهێنان بە هەلومەرجە نامرۆڤانەکانی ئێستا و ئەوەی پێنج مانگ زیاترە سەرەڕای سەرکوتکردنی خوێناوی حکومەت، بۆ ساتێکیش پشوویان نەداوە.
ئاڵای ناڕەزایەتییە بنەڕەتییەکان کە ئەمڕۆ لە لایەن ژنان، قوتابیان، مامۆستایان، کرێکاران و داواکاران و هونەرمەندان، پێلکەزێڕینەکان، نووسەران و گشت جەماوەری ستەملێکراوی ئێران لە سەرانسەری وڵات لە کوردستانەوە تا سیستان و بەلوچستان بەرزکرایەوە و بێ وێنەترین پشتیوانیی نێودەوڵەتیی بۆ خۆی ڕاکێشاوە ناڕەزایەتییەکە لە دژی توندوتیژی دژی ژنان و جیاکاریی جێندەری، نائەمنیی ئابووری بێکۆتایی، کۆیلایەتی هێزی کار، هەژاری و نەهامەتی و چەوساندنەوەی چینایەتی، چەوساندنەوەی نەتەوەیی و ئایینی، شۆڕشێکە لە دژی هەموو جۆرە ستەمکارییەکی ئایینی و نائایینی کە زیاتر کە لە یەک سەدەی ڕابردوو زیاترە کە، بەسەر ئەم گشت خەڵکی ئێراندا سەپێنراوە.
ئەم ناڕەزایەتییە ژێرەو ژوورکەرە لە چوارچێوەی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە گەورە و مۆدێرنەکان و سەرهەڵدانی نەوەیەکی نەدۆڕاوەوە سەرهەڵدەدەن کە بڕیاریان داوە کۆتایی بە مێژووی سەد ساڵە دواکەوتوویی و پەراوێزخستنی ئایدیالی کۆمەڵگەیەکی مۆدێرن و ئاوەدان و ئازاد لە ئێران بهێنن.

دوای دوو شۆڕشی مەزن لە مێژووی هاوچەرخی ئێراندا، ئێستا بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە پێشڕەوەکان - بزووتنەوەی کرێکاری، بزووتنەوەی مامۆستایان و خانەنشینان، بزووتنەوەی یەکسانیخوازی ژنان، خوێندکار و لاوان و بزووتنەوەی دژ بە سزای لە سێدارەدان و هتد-ن لە ڕەهەندێکی جەماوەریدا و لە خوارەوەشەوە لە پێگەی کاریگەریدا دانراون لە ڕێڕەوێکی مێژوویی و چارەنووسسازدا لە داڕشتنی پێکهاتەی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی وڵاتدا وەستاون.
بەڵێ ئەم بزووتنەوانە ئامانجی ئەوەیە بە هەمیشە کۆتایی بە پێکهێنانی هەر دەسەڵاتێک لە سەرەوە بهێنێت و سەرەتای شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی و مۆدێرن و ئینسانی بێت بۆ ڕزگارکردنی مرۆڤەکان لە هەموو جۆرەکانی ستەم و هەڵاواردن و ئیستغلالکردن و ستەمکاری و دیکتاتۆرییەت.
ئەمە، ئەو ڕێکخراوە پێشڕەوی و دامەزراوە مەدەنییانەی کە ئەم مەنشورەمان واژۆ کردوە، بە گرنگیدان بە یەکڕیزی و پێکەوەگرێدانی بزووتنەوە و داواکارییە کۆمەڵایەتییەکان و گرنگیدان بە خەبات بۆ کۆتاییهێنان بە دۆخی نامرۆڤانە و وێرانکەری هەبوو، ئەم لانی کەمی داواکاریانەی خوارەوە وەک فەرمانی یەکەم و دەرئەنجامی ناڕەزایەتییە بناغەییەکانی خەڵکی ئێران تاکو ڕێگەی بنیاتنانی کۆمەڵگایەکی نوێی، مۆدێرن و ئینسانی وڵات دەزانین و داوا لە هەموو مرۆڤە شەریفەکان دەکەین کە ئازادی و یەکسانی و ڕزگاری لە دڵیاندایە، هەر لە کارگەکانەوە تا زانکۆ و قوتابخانە و گەڕەکەکان بە سەر شانەی جیهانی، بە بەرزکردنەوەی ئاڵای ئەم کەمترین داواکارییانە. ئەوان لوتکەیەکی بەرزی ئازادییان هەیە.
١. ئازادکردنی دەستبەجێ و بێ مەرجی سەرجەم زیندانیانی سیاسی و قەدەغەکردنی بەتاوان کردنی چالاکییە سیاسی و سەندیکا و مەدەنییەکان و دادگاییکردنی ئاشکرای ئەو کەسانەی بەرپرسن لە سەرکوتکردنی ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان.
٢. ئازادی بێ کۆت وبەندی بیروڕا و ڕادەربڕین و بیرکردنەوە، ڕۆژنامەگەری، حیزبی، یەکێتیی ناوخۆیی و نیشتمانی و ڕێکخراوە جەماوەرییەکان، گردبوونەوە، مانگرتن، ڕێپێوان، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و میدیای دەنگی و ڤیدیۆیی.
٣. هەڵوەشاندنەوەی دەستبەجێی دەرچوون و جێبەجێکردنی هەر جۆرە سزای لەسێدارەدان و لەسێدارەدان و تۆڵەسەندنەوە و قەدەغەکردنی هەر جۆرە ئەشکەنجەیەکی دەروونی و جەستەیی.
٤. ڕاگەیاندنی یەکسانی تەواوی مافەکانی ژنان لەگەڵ پیاوان لە هەموو بوارە سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی، ڕۆشنبیری و خێزانییەکان لە کاتی ڕاستەقینەدا، هەڵوەشاندنەوەی بێ مەرجی یاسا و فۆرمەکانی

هەڵاواردن دژی پەیوەندی و مەیلی سێکسی و جێندەری، دانانی بە کۆمەڵگەی پەلکەزێڕینەکان”LGBTQIA Plus”. بە تاوان کردنی هەموو پەیوەندی و مەیلەکانی ڕەگەزی و پابەندبوونی بە مەرج بە هەموو مافەکانی ژنان بەسەر جەستە و چارەنووسی خۆیان و ڕێگریکردن لە کۆنترۆڵی پیاوسالاری.

٥. ئایین بابەتی تایبەتی تاکەکانە و نابێت لە چارەنووس و یاسا سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتوورییەکانی وڵاتدا بەشدار بێت.

٦. دەستبەرکردنی سەلامەتی کار و ئاسایشی کار و زیادکردنی دەستبەجێی مووچەی کرێکاران و مامۆستایان و فەرمانبەران و سەرجەم کرێکارانی کارمەند و خانەنشین بە ئامادەبوون و بەشداری و ڕێککەوتنی نوێنەرانی هەڵبژێردراوی ڕێکخراوە سەربەخۆ و سەراسەرییەکانیان.

٧. هەڵوەشاندنەوەی یاسا و هەر ڕێنماییەک کە لەسەر بنەمای هەڵاواردن و چەوساندنەوەی نەتەوەیی و ئایینی بێت و دروستکردنی ژێرخانی پشتیوانی گونجاو و دابەشکردنی دادپەروەرانە و یەکسانی ئاسانکارییەکانی حکومەت بە گەشەکردنی ڕۆشنبیری و هونەر لە هەموو ناوچەکانی وڵات و دابینکردنی ئاسانکاری پێویست و یەکسان بە فێربوون و فێرکردن هەموو زمانە باوەکانی کۆمەڵگا.

٨. هەڵوەشاندنەوەی دامەزراوەو ئۆرگانەکانی سەرکوت و سنووردارکردنی دەسەڵاتەکانی حکومەت و بەشداری ڕاستەوخۆ و هەمیشەیی خەڵک لە بەڕێوەبردنی کاروباری وڵات لە ڕێگەی شورا ناوخۆیی و سەرتاسەرییەکانەوە. دەرکردنی هەر بەرپرسێکی حکومی و ناحکومی لە لایەن دەنگدەرانەوە لە هەر کاتێکدا پێویستە لە مافە بنەڕەتییەکانی دەنگدەران بێت.

٩. دەستبەسەرداگرتنی موڵک و ماڵی هەموو کەسانیحەقیقی و یاسایی و دامەزراوە حکومی، نیمچە حکومی و تایبەتەکان کە بە تاڵانی ڕاستەوخۆ یان کرێی حکومەت موڵک و سامانی کۆمەڵایەتی خەڵکی ئێرانیان بردووە. ئەو سەروەت و سامانەی لەم دەستبەسەرداگرتنانە بەدەست هاتووە، پێویستە بەپەلە بە مۆدێرنکردن و ئاوەدانکردنەوەی پەروەردە، سندوقی خانەنشینی، ژینگە و پێداویستیی ناوچەییەکان و چین و توێژەکانی خەڵکی ئێران کە لە سەردەمی دوو ڕژێمی کۆماری ئیسلامی و ڕژێمی شاهانەدا بێبەش بوون و ئیمکاناتی کەمتریان هەبووە، خەرج بکرێت.

١٠. کۆتاییهێنان بە لەناوبردنی ژینگە، جێبەجێکردنی سیاسەتی بنەڕەتی بۆ گەڕاندنەوەی ژێرخانی ژینگەیی کە لە ماوەی سەد ساڵی ڕابردوودا لەناوچووە، و هاوبەشکردنی ئەو بەشانەی سروشت (وەک

لەوەڕگە، سەیرانگا، دارستان و دامێنی گردەکان) کە لە شێوەی تایبەتکردنی مافە گشتییەکاندان. خەڵک لێیان بێبەش کراوە.

١١. قەدەغەکردنی کاری منداڵان و دابینکردنی ژیان و خوێندنیان جیا لە پێگەی ئابووری و کۆمەڵایەتی خێزان. دروستکردنی خۆشگوزەرانی گشتی لە ڕێگەی بیمەی بێکاری و ئاسایشی کۆمەڵایەتی بەهێز بۆ هەموو ئەو کەسانەی تەمەنیان لە تەمەنی یاساییدا هەیە کە ئامادەن بە کارکردن یان ناتوانن کار بکەن. خوێندن و چاودێری تەندروستی بە بەرامبەر بە هەموو مرۆڤەکان.

١٢. ئاساییکردنەوەی پەیوەندییەکانی دەرەوە لە ئاستە بەرزەکاندا لەگەڵ هەموو وڵاتانی جیهان لەسەر بنەمای پەیوەندی دادپەروەرانە و ڕێزگرتنی یەکتر و قەدەغەکردنی بەدەستهێنانی چەکی ئەتۆمی و هەوڵدان بۆ ئاشتی جیهانی.

لە ڕوانگەی ئێمەوە، بە لەبەرچاوگرتنی بوونی سامانی ژێرزەمینیی پەتانسێل و ڕاستەقینە لە وڵاتدا و بوونی خەڵکێکی وشیار و بەتوانا و نەوەیەکی گەنج و تازە پێگەیشتوو کە پاڵنەرێکی زۆریان هەیە بۆ چێژوەرگرتن لە ژیانێکی خۆش و ئازاد و خۆشگوزەران. دەتوانرێت دەستبەجێ ئەو لانی کەمی داواکاریانەی سەرەوە بەدی بهێنرێت

ئەو داخوازییانەی لەم مەنشورەدا هاتوونەتە ئاراوە، میحوەری گشتیی داخوازییەکانی واژۆکارانمان لەبەرچاو دەگیرێت و دیارە لە درێژەی خەبات و هاودەنگیماندا بە شێوەیەکی وردتر و وردتر مامەڵەیان لەگەڵ دەکەین.

شورای هەماهەنگی ڕێکخراوە پیشەیی کارمەندانی پەروەردەو فێرکردنی ئێران

یەکێتی ئازادی کرێکارانی ئێران

یەکێتی ڕێکخراوەکانی خوێندکارانی یەکگرتوو

سەنتەری داکۆکیکارانی مافی مرۆڤ

سەندیکای کرێکارانی کۆمپانیای قامیشی شەکری هەفت تەپە

شورای ڕێکخستنی ناڕەزایەتی کرێکارانی گرێبەستی نەوت

ماڵی ڕۆشنبیری ئێران (خەفا)

بەئاگاهاتنەوە

بانگەوازی ژنانی ئێران

دەنگی سەربەخۆی کرێکارانی گروپی پۆڵای میللی ئەهواز

ناوەندی بەرگریکارانی مافی کرێکاران

ئەنجومەنی پیشەیی کرێکارانی کارەبا و کانزاکانی کرماشان

کۆمیتەی هەماهەنگی بۆ یارمەتیدان لە بنیاتنانی ڕێکخراوە کرێکارییەکان

یەکێتی خانەنشینان

شورای خانەنشینانی ئێران
ڕێکخستنی خوێندکارانی پێشەنگ
شورای خوێندکارانی بیری ئازاد لە ئێران
سەندیکای بەیاخکارانی پارێزگای ئەلبۆرز
لێژنەی بەدواداچوون بۆ دامەزراندنی ڕێکخراوە کرێکارییەکان لە ئێران
شورای خانەنشینانی ڕێکخراوی ئاسایشی کۆمەڵایەتی (بەستا)

گرنگی و پێگەی جاڕنامەی بیست ڕێکخراو.. وەرگێڕانی بۆ کوردی: کاوە عومەر

دیمانەی خەلیل کەیوان لەگەڵ حەمید تەقوایی لە بەرنامەی وەڵام

بە پشتبەستن بە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵی جەدید ئامادەکراوە

خەلیل کەیوان: شەوی سێشەممە ٢٥ی بەهمەن دەقێک لە ژێر ناوی جاڕنامەی لانی کەمی داواکارییەکانی سەندیکای کرێکاری و ڕێکخراوە مەدەنییە سەربەخۆکانی ئێران بڵاوکرایەوە کە دەستبەجێ کاریگەرییەکی بەرفراوانی لە میدیاکاندا هەبوو. ٢٠ ڕێکخراو لەوان شورای هاوئاهەنگی ڕێکخراوە پیشەییەکانی پەروەردەکارەکانی ئێران، یەکێتی ئازادی کرێکارانی ئێران، شورای ڕێکخستنی ناڕەزایەتیی کرێکارانی گرێبەستی نەوت، سەندیکای کرێکارانی کۆمپانیای قامیشی شەکری هەفت تەپە، دەنگی سەربەخۆی کرێکارانی گرووپی نەتەوەیی پۆڵای ئەهواز، هەروەها چەندین ڕێکخراوی خانەنشینان، بەرگریکارانی مافی مرۆڤ، خوێندکاران و قوتابیان، ژنان، و پەروەردەکاران واژۆیان کردووە. گرنگی و پێگەی ئەم میساقە چییە؟ بڵاوکردنەوەی ئەم بەڵگەنامەیە چ کاریگەرییەکی لەسەر کەشوهەوای سیاسی و گوتارەکان و پرۆسەی شۆڕش هەیە؟ فرەچەشنی و فرەیی ڕێکخراوە واژۆکارەکان چ تایبەتمەندییەکی پێبەخشیوە؟ ئەم مانیفێستە چ کاریگەرییەکی لەسەر یەکڕیزی ڕیزەکانی شۆڕش هەیە؟

حەمید تەقوایی، بڵاوکردنەوەی ئەم بەڵگەنامەیە، کە بە دروشمی شۆڕش واتە ژن، ژیان، ئازادی، دەستپێدەکات، هەر لە کاتژمێرەکانی سەرەتایەوە دەنگدانەوەی بەرفراوانی لە میدیا و سۆشیال میدیادا هەبووە. پێویست و گرنگی بڵاوکردنەوەی ئەم بەڵگەنامەیە لەم خاڵەدا چییە؟ چۆن پەیوەندی نێوان ئەم جاڕنامەیە و شۆڕشی ئێستا ڕوون دەکەیتەوە؟

حەمید تەقوایی: بە بڕوای من بڵاوبوونەوەی ئەم مانیفێستە خاڵی وەرچەرخان و خاڵێکی بەرزە لە شۆڕشی ژن ، ژیان ، ئازادیدا. ئەم جاڕنامەیە لە ڕاستیدا دروشمی ناوەندی ژن و ژیان و ئازادی لە بوارە جیاجیاکاندا دیاری دەکات و ڕوونی دەکاتەوە. دەڵێت ئازادی مانای چییە، مانای ڕزگاری ژن و یەکسانی نێوان ژن و پیاو چییە. چۆن ژیان بپارێزین، چۆن ستەم و چەوساندنەوە بوەستێنین، چۆن خۆشگوزەرانی دابین بکەین و هتدو.هتد. بە واتایەکی تر ناوەڕۆکی ئەم مانیفێستە لە ڕاستیدا مانای ڕوون و دیاریکراو و سیاسی و دەربڕینی دروشمی ژن ، ژیان ، ئازادییە. لەم ڕوانگەیەوە پێم وایە ئەم جاڕنامەیە مانیفێستی شۆڕشە. ڕاستە بە واژۆی بیست سەندیکا و ڕێکخراوی مەدەنی بڵاوکرایەوە، بەڵام کاتێک ناوەڕۆکەکەی لە بەرچاو دەگریت، کە زۆر گشتگیر و هەمەلایەنەیە تێدەگەیت کە لیستی داواکاری سەندیکای کرێکارانی سەندیکا جیاوازەکان نییە. ئەوە نییە کە سەندیکای کرێکاری جیاواز یان ڕێکخراوە مەدەنییە جیاوازەکان کۆبوونەتەوە و داواکارییەکانیان کۆکردۆتەوە و ئەمەیان بڵاوکردۆتەوە. ئەم مانیفێستە گوزارشت لە دیدگا و ئاسۆیەک و پێناسەیەکی قووڵی ئینسانی دەکات بۆ ئامانج و ئایدیالی شۆڕشی ئێستامان. لەم ڕوانگەیەوە پێویستە ئاڵای شۆڕش و مانیفێستی شۆڕش بێت، وە خاڵی وەرچەرخان و هەنگاوێکی گەورەیە بە پێشەوە لە شۆڕشی ژن،ژیان، ئازادیدا.

خەلیل کیوان: بەڵگەنامەکە ئاراستەی خەڵکی شەریف و ئازادی ئێران کراوە. قسەی بە کۆمەڵگا کردووە. بەڵام لە ناونیشانی بەڵگەنامەکەدا داواکارییەکانی سەندیکا و ڕێکخراوە مەدەنییەکان هاتووە. ئایا ئەمە تەنیا بەڵگەنامەیەکی پیشەیی- مەدەنییە یان بەڵگەنامەیەکی سیاسییە؟

حەمید تەقوایی: بەڕێز واژۆکارانی میساقەکە ڕێکخراوە پیشەیی و مەدەنییەکانن و ئەمەش لایەنێکی گرنگی ئەم بەڵگەنامەیە، چونکە ئەمانە ڕێکخراون کە مێژوویەکی چەندین ساڵەیان هەیە، و هەندێکیان دەیان ساڵە، لە بەرەنگاربوونەوەی کۆماری ئیسلامیدان لە بوارێکی

دیاریکراودا یان چوارچێوەی چینێکی دیاریکراو کە شێوەیان کردووە. ئێستا کە شۆڕش دروست بووە، ئەو ڕێکخراوانە کە بوونەتەوە و بەڵگەنامەیەکیان پێشکەش کردووە، وەک وتم، بە خستنەڕووی ڕوانگەی شۆڕش، پێشبینی و چاوەڕوانییەکانی شۆڕش، داواکارییەکانی شۆڕش.

دەبینیت ناوی ئەم بەڵگەنامەیە ئاماژەیە بە لانی کەمی داواکاری پیشەیی و مەدەنیە، بەڵام لە خودی دەقەکەدا دەڵێن تا ئەو کاتەی ئەمە سەرخانی سیاسی بێت، واتە کۆماری ئیسلامی لە دەسەڵاتدا بێت، ئەو داواکاریانە جێبەجێ ناکرێن. لە شوێنێکدا دەڵێن ئەو داواکاریانە “فەرمانی” شۆڕش و “ئەنجامی ناڕەزایەتییە بنەڕەتییەکانی خەڵکی ئێرانن”. بۆیە نووسەران خۆیان ئاگادارن کە ئەمە تەنها بەڵگەنامەیەکی پیشەیی نییە، بەڵکو بەڵگەنامەیەکە بەناوی یەکێتی و ڕێکخراوە مەدەنییەکان بە ڕام ڕوو بە کۆمەڵگە و بۆ ڕزگارکردنی کۆمەڵگەیە.

ئەم جاڕنامەیە ڕزگاری لە دوو ئاستدا پێناسە دەکات و ڕوونی دەکاتەوە. لە ئاستێکدا قووڵتر دەبێتەوە و “نا” بە کۆماری ئیسلامی دیاری دەکات؛ وەک چۆن دین لە هەموو حکومەت دابڕدرێت، لەچارەنووسی سیاسی و یاسا و هتد، وەک هەموو ئۆرگانەکانی ستەم هەڵبوەشێنرێنەوە و دەسەڵاتدارە بکوژەکان دادگایی بکرێن و ئەو سامانەی کە بە دزی و تاڵانکردنی موڵکی گشتی کەڵەکە بووە، دەستی بەسەردا بگیرێت و بە سوودی خەڵک. بەکاریان بهێنن ئەمانە لە ڕاستیدا دەڵێن “نا” بە کۆماری ئیسلامی چی دەگەیەنێت.

لە لایەکی ترەوە بە ئیجابی دەڵێت چی بکرێت بۆ ئەوەی کۆمەڵگا ئازاد و یەکسان بێت؛ بۆ ئەوەی بتوانێت ژن ، ژیان ، ئازادی بپارێزێت و ماف و خواستی خەڵک بەدیبهێنێت. سەبارەت بە ئازادی بێ قەیدو شەرت، ئازادی ڕێکخراوبوون، حزبایەتی، خۆپیشاندان، مانگرتن و هتد دەڵێت. هەروەها هەندێک داواکاری خۆشگوزەرانی دەوروژێنێت، وەک خوێندنی بێبەرامبەر، چاودێری تەندروستی بێبەرامبەر، دابینکردنی ژیانی منداڵان سەربەخۆ لە داهاتی خێزان، ئاسایشی کار و زیادکردنی دەستبەجێی مووچە. باس لە نەهێشتنی ستەم و هەڵاواردنی نەتەوەیی و ئایینی و چینایەتی دەکات و داوای ڕێگریکردن لە لەناوچوونی ژینگە و دەستبەرکردنی مافی پەلکەزێڕینەکان و هاوڕەگەزخوازەکان و هتد دەکات. هەموو ئەمانە بە شێوەیەکی گشتگیر لەم بەڵگەنامەیەدا هاتووە. بۆیە هەم لە ڕووی ڕەخنەی بنەڕەتی لە دۆخی هەبوو و چ لە ڕووی وێنەی ئایدیاڵەکانەوە، پێم وایە ئەم بەڵگەنامەیە بە شێوەیەکی زۆر هەمەلایەنە ئەم دوو ئەرکەی بە باشی ئەنجام داوە و

وەک خۆی وتی ئەمانە فەرمانەکانن لەم شۆڕشە، ئەو خواست و داواکاریانەی کە دەبێت بە سەرکەوتنی شۆڕش جێبەجێ بکرێن. ئەمانە داواکاریەک نین کە تەنانەت یەکێکیشیان لە چوارچێوەی کۆماری ئیسلامیدا جێبەجێ بکرێت و ئەو بەڵگەنامەیە لە پێشەکییەکەیدا ئەمە ڕادەگەیەنێت.

خەلیل کەیوان: میدیاکان سەبارەت بەم کارە وشەی “بێوێنە”یان بەکارهێناوە. شوێنی ئەم ژمارەیە لە ڕێکخراوەکان و پێکهاتە هەمەچەشنەکەی ئاماژەیە بە ئیرادە و هەوڵێکی بەهێز بۆ یەکخستنی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و کێشانی یەک ئاسۆ. دەزانن زیاتر لە ٥٠ ڕێکخراو بانگەوازی ناڕەزایەتی هاوبەشیان بۆ ٢٧ بەهمەن بڵاوکردۆتەوە. بڵاوکردنەوەی مانیفێستەکە لە سەروبەندی ٢٧ی بزووتنەوەی بەهمەن مانای چییە؟ ئەمانە چۆن پەیوەندییان بە یەکەوە هەیە و چۆن کاریگەرییان لەسەر یەکتر هەیە؟

حەمید تەقوایی: لە شۆڕشدا ئێمە لە بەردەم دوو جۆر ڕێکخراو و گردبوونەوە و دامەزراوەی شۆڕشگێڕانەداین، دەستەیەک ئەوانەن کە بەرهەمی ئەم شۆڕشەن، یان دەکرێ بڵێین ئەو ڕێکخراو و کۆبوونەوانەن کە لە شۆڕشەوە سەریان هەڵداوە، وەک ئەو پەنجا ڕێکخراوەی کە باست کرد. ڕێکخراوەکانی لاوان و خوێندکاران و پزیشکان و ژنان و چین و توێژە جیاوازەکانی کۆمەڵگا کە داوای ٢٧ بەهمەنیان کردووە. پێشتر بانگەوازی هاوشێوەیان کردبوو، بۆ نموونە بۆ ١٤ تا ١٦ی ئازەر و ٢٩ بۆ ٣٠ی ئازەر و خۆشبەختانە ژمارەی ئەو کۆبوونەوانە زیادی کردووە. ئه مانه ڕێکخراو و کۆبوونه وه کانن که له ناو دڵی شۆڕشدا پێکهێنراون و ڕۆڵێکی گرنگ و کاریگەریان له شۆڕشدا هه بووه و به رده وامن.

دەستەی دووهەمیش ئەو ڕێکخراوانەن کە لە ماوەی ساڵانێک و بەشێکیشیان دەیان ساڵەی خەبات دژی کۆماری ئیسلامی پێک هاتوون. ئەمانە ئیرادەدار و شارەزان. کۆمەڵەی یەکەمی ئەو ڕێکخراوانەی لەناو شۆڕشەوە سەریان هەڵداوە، هەرچەندە ناوی ڕاستەقینە و ڕەوان و چالاک و کاریگەرن، بەڵام بەهۆی بارودۆخی شۆڕش و هەلومەرجی ئەمنیەوە، نهێنین و هەڵسوڕاوەکانیان ناناسرێن. بەڵام ئەو ڕێکخراوانەی ئەم جاڕنامەیەیان دەرکردووە، ڕێکخراوی ناسراو و متمانەپێکراون، چەندین ساڵە چالاکن و زۆرێک لە سەرکردە و چالاکوانەکانیان زیندانی کراون، هەندێکیان تا ئێستاش لە زینداندان و لە هەر حاڵەتێکدا، سەرقاڵی بوون ململانێیەکی بەردەوام لەگەڵ کۆماری ئیسلامی. بەشێک لە داواکارییەکانی میساقەکە لە شۆڕشە

جۆراوجۆرەکاندا وروژێنراون، بۆ نموونە لە یەکی ئایار و ٨ی مارسدا. ئەم ڕێکخراوانە بەم ڕابردوو وکارنامە دەوڵەمەندە هاتوونەتە پێشەوە. ئەمانە ئەو ڕێکخراوانەن کە لە بزووتنەوە ناڕەزایەتییە حەق و ئازادیخوازەکانی ناو کۆمەڵگەی ئێراندا سەریان هەڵداوە، خاوەنی ئەزموون و مێژوویەکی زۆرن. ئەمانە دەبێ بە بڕبڕەی پشتی شۆڕش هەژمار بکرێن. شۆڕشی ژن ، ژیان ،ئازادی لەسەر شانی ئەو دەزگا و ڕێکخراوانە دروست بووە. بۆ نموونە لە ساڵانی ڕابردوو و بە گشتی لە سەردەمی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا بزووتنەوەی کرێکاری زۆرترین مانگرتنی هەبووە، تۆماری مانگرتنی هەبووە و دەزانن کە هەفت تەپە لە جیهاندا بە پایتەختی مانگرتن ناسراوە. ئێستا هەفت تەپە یەکێکە لە واژۆکارانی ئەم جاڕنامەیە.

بە واتایەکی تر، سەرمایەیەکی خەباتگێڕی، ئامراز و دەسەڵاتێک کە لە ماوەی دەیان ساڵ خەباتدا پێکهاتووە، لە پشت ئەم جاڕنامەدایە و بەم مانایە، جاڕنامەکە لە قووڵایی کۆمەڵگەوە سەری هەڵداوە، دەنگی لە قووڵایی شۆڕشەوە بەرز دەبێتەوە و نوێنەرایەتی هەموو خەڵکی ئێران دەکات.

بە بڕوای من ئەم دوو جۆرە ڕێکخراوانە کە لە شۆڕشەوە سەریان هەڵداوە، و ئەو ڕێکخراوانەی کە مێژوویەکیان هەیە لە بەرەنگاربوونەوەی بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان، دەتوانن لە دەوری ئەم جاڕنامەیە کۆببنەوە، ئێستا ئەم بزووتنەوەیە دەستی پێکردووە. هیوادارم ئەم جاڕنامەیە یەکەمجار لە لایەن زۆرترین ڕێکخراوی ناڕەزایەتی کۆمەڵایەتییەوە پاڵپشتی بکرێت و دووەمیش ئەو ڕێکخراوانەی لە شۆڕشەوە سەریان هەڵداوە پەیوەندی پێوە بکەن و بەم شێوەیە ئەو یەکگرتووییەی کە هەمووان بەدوایدا دەگەڕێن واقیعییە و لەسەر زەمینە، لە قووڵایی کۆمەڵگەوە. لە ناخی ململانێی مەیدانی و شەقام و ناڕەزایەتییە جۆراوجۆرەکاندا، گۆڕەپانێک پێک بێت و ببێتە دەسەڵاتێک کە بە هەموو شێوەیەک زامنی سەرکەوتنی ئەم شۆڕشە بکات.

خەلیل کەیوان: ئەم جاڕنامەیە بە ١٢ بڕگە بڵاوکراوەتەوە. هەڵسەنگاندنی ئێوە بۆ ناوەڕۆکی داواکارییەکانی چییە؟ تایبەتمەندی و گرنگی ناوەڕۆکەکەی چییە؟

حەمید تەقوایی: ناوەڕۆکی جاڕنامەیە لە دوو لایەنەوە گرنگە. لایەنێک بریتییە لە گشتگیربوونی. من هیچ بەشێک لە کۆمەڵگا ناناسم کە داواکارییەکەی لەم جاڕنامەدا دەرنەبڕێت. لایەنی دووهەم ڕادیکاڵبوون و مرۆڤایەتی و ماکسیمالیزمی داواکارییەکانییەتی.

ئایدیایە. وەک وتم ئایدیاکەکانی ژن ، ژیان ، ئازادی لە شەوەی خواست یان ئامانج یان بەپێی خودی جاڕنامەکە فەرمانەکانی شەش لەمجاڕنامەیەدا خراوەتەڕوو.

لە ڕووی گشتگیرییەوە دەبینین کە داواکاری کرێکاران و مامۆستایان و خانەنشینان لەم جاڕنامەیەدایە، باس لە مافی منداڵان دەکات، باسی ئازادی ژنان دەکات، مافی کۆلکۆزێڕینەکان و LGBQ بەرز دەکاتەوە، داوای ئاسایشی کۆمەڵایەتی و خۆشگوزەرانی گشتی دەکات.هەروەها داواکاری شێشگێرانەی هەمووجەماوەری دژی حکومەت بەرزدەکاتەوە، وەک بەتاوان کردنی چالاکییە سیاسی و مەدەنییەکان ڕابگیرێت، هەموو زیندانییەکان ئازاد بکرێن، سزای لەسێدارەدانمان نەبێت، هەموو دەزگاکانی سەرکوت هەڵبوەشێنرێنەوە، هتد. لەم ڕوانگەیەوە پەموانییە بەشێک لە کۆمەڵگا هەبێت لەوەدا داواکاری و داخوازییەکانی خۆی نەبینێت. لەوەدا بزووتنەوەی دادگاییکردن نوێنەرایەتی دەکرێت، بزووتنەوەی ژینگەپارێزی نوێنەرایەتی دەکرێت، بزووتنەوەی پەلکۆزێڕینەکان، بزووتنەوەی کرێکاری، مامۆستایان، بزووتنەوەی خانەنشینان، ژنان و هەموو بزووتنەوە نانەزایەتییەکان و هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا ، بە یەک وشە، ئێمەی بەناو لەسەدا کان۹۹ .

لەم جاڕنامەدا داواکارییە ڕەواکانی خۆیان دەبیننەوە. لە ڕاستیدا ۹۹٪ی کۆمەڵگا بەم جاڕنامە داوانامەی خۆیان لە دژی فەرمانڕەوای لەسەدا یەکە مفتەخۆرەکان ڕادەگەیەنن. ئەم جاڕنامەیە دژی چەوساندنەوەی چینایەتییە و باس لە هەڵوەشاندنەوەی کەیلایەتی کرێکاری دەکات. باس لەوە دەکات کە خەڵک ڕاستەوخۆ بەشداری لە چارەنووسی خۆیان بکەن و خۆیان لە شوراکاندا ڕێکبخەن و هەرکاتێک بیانەوێت بتوانن هەر بەرپرسێک لە کارەکانیان دووربخەنەوە. واتە جەختکردنەوە لەسەر دروشمی ئیدارەی شورایی کە کرێکارانی هەفت تەپە چەند ساڵێک لەمەوبەر بەرزیان کردەوە و لە کۆمەڵگادا پێشوازییەکی باشی لێکرا. ئەم ڕێکخراوە شورایانە تەنیا لە بزووتنەوەی کرێکاری یان ئەم بزووتنەوەیە یان ئەو بزووتنەوە سنووردار نین، بەڵکو هەموو کۆمەڵگا دەگرێتەوە. شوراکان فەرمێکی دیاریکراوی ڕێکخستنی جەماوەری خەڵکە کە نیشان دەدات کۆمەڵگا، لەسەدا ۹۹، چۆن دەبێت خۆیان لە ڕێکبخەن بە ئەوەی کۆنترۆڵی چارەنووسیان بکەن. بە بەدیهێنانی دروشمی ژن ، ژیان ، ئازادی بە شەوەیەکی کردەیی و ئەرێنی، لەدانی ڕیشەی تەواوی نەزمی هەبوو. هەر بەم ئامانجانەشە کە جاڕنامەکە نووسراوە و بە باشی نوێنەرایەتی ئێمە دەکات.

بەکورتی گرنگی جاڕنامەکە لە دوو لایەنەوەیە، یەکێکیان ئەوەیە کە گشتگیرە و داواکارییە حەقەکانی هەموو چین و توێژەکانی کرێکاران و زەحمەتکێشان و کۆمەڵگای ستەملێکراو لەخۆدەگرێت و ئەوەی دیکەشیان ئەوەیە کە زۆر مرۆڤدۆستانە، ڕادیکاڵ، مۆدێرن، شارستانی و هاوچەرخ و لە هەردوو لایەنەوە ڕەنگدانەوەی باشی هەموو ڕووخساری شۆڕشی، ژن ژیان ئازادییە و ئاڵای ئەم شۆڕشەیە.

خەلیل کەیوان: کاریگەری ئەم بەڵگەنامەیە لەسەر پرۆسەی شۆڕش و بەهێزبوونی چییە؟ پەیوەندییەکەی لەگەڵ ئاڵتەرناتیڤی سیاسی و داهاتوودا چییە؟

حەمید تەقوایی: ماوەیەکی زۆرە لەلایەن حزب و هێزەکانی ناوخۆ و دەرەوەی وڵاتەوە باس لەوە دەکرێت کە یەکڕیزی گرنگە و لەڕاستیدا یەکڕیزی ڕیزەکانی خەڵک بە کلیلی سەرکەوتنی شۆڕش دەزانن، بەڵام کەی گشتی مەسەلەکە ئەوەیە کە یەکێتی لەبارەی چییەوەیە؟ لێرەدا کلیلەکە دەخەینە ڕوو. یەکگرتنبە وتنەوەی یەکڕیزی یەکڕیزی و هەموو هێزەکان پێکەوە بن، ناگاتە هیچ شوێنێک. یەکگرتوویی تەنیا دەتوانێ لە دەوری قووڵترین ئارەزووی ئینسانییەکان ڕووبدات چونکە هەشتا و حەوت میلیۆن کەسی ئێران، هەرچەندە خاوەنی ئایین و نەتەوەی جیاواز و ڕەگەزی جیاواز و ئاراستەی سێکسی جیاواز و پێگەی کۆمەڵایەتی و چینایەتی جیاوازن، بەڵام لە یەک شتدا یەکگرتوون، ئەویش ئەوان هەموویان ئینسانن و وەک هەموو خەڵکی جیهان دەیانەوێت لەگەڵ یەک یەکسان بن و کەرامەتی ئینسانیان هەبێت. هەر بۆیە دروشمی ژن ژیان ئازادی بۆتە ئایکۆنێک، هەمایەکی جیهانی. هەموو خەڵکی جیهان لە بەرەدەم شۆڕشی ئێراندا کڵاوەکانیان دادەکەنن و ئەم شۆڕشە بە شۆڕشی خۆیان دەزانن چونکە ئینسان دۆستانەیە. جاڕنامە نوێنەرایەتی و بەرزکردنەوەی خواست و ئایدیاڵە قووڵەکانی ئینسانییەکانی جەماوەری خەڵکی دەکات و هەربۆیە بۆ تاکە ڕێگەی دروست و کردەیی و ڕاستەقینەی یەکخستنە.

ئەگەر گرنگی بە باس و بۆچوونەکانی تر بدەیت سەبارەت بە یەکگرتوویی و یەکگرتن، هیچ شتێک لە تەوەری یەکڕیزیدا نابینیت. لەسەر ئاستی گشتی باس لە یەکڕیزی دەکرێت دژی حکومەت و بە ڕووخاندنی. بەڵام خاڵی سەرەکی لێرەدا ئەوەیە کە تێگەیشتن و مەبەستمان لە حکومەت و ڕووخاندن چییە. لە جاڕنامەکەدا هاتووە کەدەڵێت بمرێت خامنەیی بە واتای مردنی تەواوی سیستەم و ڕووخانی سیستەمەکە بە ڕوونی مانای ئەوەیە کە من لە سەرەوە ڕوونم کردەوە. هەروەها لە جاڕنامەکەدا بە تایبەتی و بە ڕوونی دروشمی ناوەندی

ژن، ژیان، ئازادی هاتوو□. وات□ ئازادی، مانای ژیان□، ب□ مانای ی□کسانی ژن و پیاو و ب□م شانازیی□ د□توان□ میحو□ر و ئا□ای ی□کگرتوویی ب□ش□کی ب□رفراوانی ک□م□□گا ب□ت. جا□نامه ده توان□ت خه □کی پار□زگا سنوورییه کان به تاران، شیراز، ئیسفههان و هه موو شو□ن□ک به ئ□رانییه کانی تاراوگه وه یه ک بخاته

ل□سه ر بنه مای میحو□ر□ک که به □استی یه کگرتوویی زامن ده کات و به ه□زتری ده کات و سه قامگیری ده کات. ب□ ب□وای منجا□نام□ ۲۰ □□کخراو پای□ی□کی گرنگی ی□ک□یزی و هاوپشتی و س□رک□وتنی ش□□شی ئ□ستا ی□.

۱۵ی شوباتی ۲۰۲۳، ۲٦ی ب□هم□ن ۱٤۱۰

سوپاس ب□ ئ□میر ت□و□کولی ب□ نوسین□و□ی د□قی س□ر□تایی ئ□م چاوپ□ک□وتن□

ئ□واران□ ۱۷.. س□ردار جاف

ئ□وار□ی□ و

کو□ر□ک د□□وان□ت□ ئاوابوونی خ□ر

ب□ دووی م□نز□□ و□□□

نازان□ س□راغی چی د□کا

دار ع□ساک□ی ب□ د□م گوژم و لرف□ی زریان□و□ لووش د□در□

کن□ی کوچ□ و گوز□ر□کانی شار د□کا

ع□ودا□ی ژوور□کی ت□نیایی و کوخ□ک□

ت□یدا ئارامی و ئ□خ□ی بدر□

دیق□تی قاقای ما□□ د□و□□م□ند□کان د□دا

و□ک و گریانی ب□ س□رخ□و□کی دیک□ی تاریکیی□

مینا متبوونی ش□پ□ل□کانی د□ریا

سین□ ک□پ□ ب□ جؤش و خر□ش□کان کپ و خ□ف□ د□کات□و□

ئاوابوون□ ت□مار د□کا

ئولف□تگر□کی م□نفای□ و د□ی□و□ بگ□□□ت□و□ ب□ نیشتیمان□ تاز□ک□ی

و□ات ب□ر□و وار□کی نو□ی راپ□چکردوو□

قو□پی گریانی د□ و

ل□ ناساغ□کی چاو ساغ د□چ□

ب□س ل□ ش□وار□یی لای ش□ولا و ش□وبا و ش□وگ□□ سوکنایی گرتوو□

سمف□نیای□ک د□خو□ق□ن□

ن□ت□کانی ل□ توان□و□ی ر□حی من د□چ□

ه□ر ب□ زوویی

ل□ ب□رد□م چرای□کی ش□هلایی

ر□حی گریاناوی ب□د□م خ□ند□و□

د□دات□ پرم□ی گریان

ل□ تر□پکی شک□م□ندی خ□ف□و□ د□ب□

ب□ر□و ت□وژم□ تار□کانی نم□ باران□ ه□□□چ□

د□نگی یار د□ب□ت□ ن□رم□ ئاونگ

ک□پر□ک ل□ ب□ن و چیم□ن□ ل□ ئاورشمین

نرک□ و نزول□ی پا□ان□و□

خ□ون□کی ک□رن□قا□یی□

س□وز س□وز ه□موو ر□ژ□ خ□ د□نو□ن□ و

د□ب□ت□ س□مای شین شین

د□زانی خ□شم د□و□ی خ□ش□ویسترین ک□سم

ئ□□مانیا

٢/٢١/ ٢٠٢٣

کوشتنی نیشتمان.. شیعر: نزار قبانی.. و□رگ□□انی: پشک□ ناکام

….نیشتمانم ،

ب□یارم یا ب□"س□ف□ر کردن" بتکوژم

و

بیتاق□م دابین کردو□

ما□ ئاوایم ل□ ج□گ□ و در□خت و ئ□رخ□وان□کان کردو□

و

و□ن□ی نیشتمان□ک□م خست□ت□ گیرفانم

ئیمزای مانگ

و

سیمای خ□ش□ویست□ک□م

و

ب□نی بارانم بردو□

د□م ل□ لات□

و

ت□ش نیشتمانم ل□س□ر ب□رد□ک خ□وت ل□ک□ووتو□

ت□ ئ□و نیشتمان□ی

ل□ نووسین و ق□سید□ و د□ق□ شان□ی□کانا

ه□رد□م وای ل□ س□ف□را

ئ□ی ئ□و نیشتمان□ی

ل□ ن□خش□ و بیتاق□ و سروود□کانی قوتابخان□

ه□رد□م و□ن□ت گیراو□

ئ□ی ئ□و نیشتمان□ی ک□ :

ل□ ن□وان دانی حوکم□انی و میراتی و “میر” نشینیا

ئاب□□ق□ دراوی

ل□ناو ه□موو ناو و ه□مای ئیشار□تکردن و س□رسو□مانا

ئاب□□ق□ دراوی

ئ□ی ئ□و نیشتمان□ی :

ب□ □ازی کردنی سو□طان□کان

شاعیر□کان برژانگی د□ستکرد

ئ□خ□ن□ س□رچاوی شیعر□کان

ه□وادار□ ب□□ز□کان :

من ب□ لای□نم

“□□مان” □ کان ب□م ناگونج□ن

و

جل□کانم □□نگاو□□نگ□

و

□□□ی من ” م□حا□□”

د□ره□نان چ سوود□کی ن□ماو□

ب□ندگ□کان چ سوود□کیان ن□ماو□

ن□ شیعر و ن□ و□زن□ شیعریی□کان

چ سوود□کیان ن□ماو□

ل□م ببورن ه□وادار□ ب□□□ز□کان

گ□ر بیر□و□ری

و

نووسین و پ□نج□کانم ل□ وون بوو ب□

و

ناوی ش□قام□کانم ل□ بیر چوو ب□

کوشتمیت ئ□ی نیشتمان□ □اکشاو□ک□ی

س□ر م□ر و پولی پ□ست□کان

و

ئ□سپ□ مانگرتو□ک□م ل□ حیلانن”ن□عر□ت□” س□رب□ی

ئ□ی نیشتمان : کوشتمیت

و

ب□م د□رک□وت “من” کوژراو□ک□ بووم

ه□ودارانی ب□□□ز….

داوای ل□بوردن ئ□ک□م